

15 KASIM 1965 TARİHLİ
“HUKUKÎ VEYA TİCARÎ KONULARDA ADLÎ VE
GAYRÎ ADLÎ BELGELERİN YABANCI MEMLEKETLERDE
TEBLİĞİNE DAİR LAHEY SÖZLEŞMESİ”
UYARINCA TEBLİGAT YAPILMASI

*Dr. Ali Gümrah TOKER**

GİRİŞ

Yurt dışı tebligatın kaynaklarını, iki taraflı anlaşmalar ve/veya çok taraflı sözleşmeler, milletlerarası adlî yardımlaşma kuralları ile 7201 sayılı Tebligat Kanunu ve ilgili mevzuat oluşturmaktadır. Türkiye, birçok devlet ile milletlerarası tebligat taleplerinin yerine getirilmesine ilişkin iki taraflı yardımlaşma anlaşmaları imzalamış; milletlerarası tebligat konusunda en önemli milletlerarası kaynakları oluşturan çok taraflı sözleşmelere taraf olmuştur.

Türkiye ile tebligatın yapılacağı devlet arasında herhangi bir iki taraflı anlaşma veya çok taraflı sözleşme yoksa tebligat, Tebligat Kanunu'nun¹ 25. maddesi uyarınca diplomatik yolla yapılacak; tebligatın yapılacağı devlet ise milletlerarası nezaket kuralları gereğince tebligatın ülkesinde yapılmasına yardımcı olacaktır. Bu durumda, tebliğ evrakı, tebligatı çıkaran merciin bağlı bulunduğu Bakanlık tarafından Dışişleri Bakanlığına, oradan da görev havzası dikkate alınarak ilgili Türkiye elçiliğine veya konsolosluğuna gönderilir. Türk elçiliği veya konsolosluğu ise bulunduğu ülkenin yetkili makamları vasıtasıyla ve onların yardım ve izinleri ile tebligat işlemini gerçekleştirecektir.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı

¹ RG. 19.02.1959-10139, Yayımlandığı Düstur: 3. Ter., C. 40, s. 147.

tirir (Tebliğat K. m. 25; Tebliğat Tüz. m. 36). Görüldüğü üzere “Diplomatik Yol” olarak adlandırılan bu yol, uygulamada ağır işlemekte ve milletlerarası nitelikli davaların uzamasına yol açmaktadır. Bu sebeple, devletler, milletlerarası tebliğ konusunda diplomatik yoldan daha hızlı işleyen mekanizmalar kurmak amacıyla hem iki taraflı hem de çok taraflı sözleşmeler akdetmişlerdir.

Türkiye, milletlerarası tebliğat konusunu içeren çok taraflı iki Sözleşmeye taraf olmuştur. Bunlar, 1954 tarihli “Hukuk Usulüne Dair Lahey Sözleşmesi” ile 1965 Tarihli “Hukukî veya Ticarî Konularda Adlî Veya Gayri Adlî Belgelerin Yabancı Memleketlerde Tebliğine Dair Lahey Sözleşmesi”dir. 1954 Tarihli Sözleşmenin 1-7. maddeleri arasında tebliğat konusu düzenlenmiştir. 1965 Tarihli Sözleşme ise tamamıyla milletlerarası tebliğatı düzenlemektedir. 1965 Tarihli Sözleşme, her iki sözleşmeye taraf olan devletler arasında özel nitelikte hükümler taşıması nedeniyle bu iki Sözleşmeye birden taraf olan devletler bakımından tebliğat işlemleri, 1965 Tarihli Sözleşme uyarınca yerine getirilir. 1954 Tarihli Sözleşmeye taraf olan devletlerin büyük bir çoğunluğu, 1965 Tarihli Sözleşmeye de taraf oldukları için günümüzde, 1954 Tarihli Sözleşmenin tebliğata ilişkin hükümlerinin uygulama alanı oldukça daralmıştır.

3 Eylül 2012 tarihi itibarıyla, 1965 Tarihli Sözleşmeye taraf devlet sayısı 67’dir. Sözleşme, Türkiye açısından 28.4.1972 tarihinden itibaren yürürlüktedir. Her kıtadan devletin katıldığı ve yoğun katılımın sağlandığı bu Sözleşme, milletlerarası tebliğatı konu alan bir dünya sözleşmesi olarak nitelendirilebilir. Bu çalışmada, milletlerarası tebliğat bakımından basit, hızlı ve etkili mekanizmalar getiren bu Sözleşme hakkında bilgi verilmek amaçlanmıştır.

I. SÖZLEŞME HAKKINDA GENEL BİLGİLER

A. SÖZLEŞMENİN AMACI

1965 Tarihli Sözleşme, tam adıyla “Hukukî Veya Ticarî Konularda Adlî Ve Gayri Adlî Belgelerin Yabancı Memleketlerde Tebliğine Dair Lahey Sözleşmesi”, tebliğat konusunda birçok devletin taraf olduğu, uygulama alanı geniş olan bir sözleşmedir. Çok taraflı bu Sözleşme, genel olarak,

hukukî veya ticarî konularda adlî veya gayri adlî belgelerin tebliğine ilişkin hükümleri içermektedir.

Bu Sözleşme ile amaçlanan, yabancı ülkelere tebliğ edilecek adlî ve gayri adlî belgelerin muhataba vaktinde tebliğini sağlayacak uygun vasıtalar oluşturmak, bu amaca hizmet etmek için usûlleri basitleştirmek ve süratlendirmek yolu ile karşılıklı adlî yardımlaşmayı daha iyi duruma getirmektir². Bu Sözleşme, yapıldığı güne kadar olan tebligat usûllerini bünyesinde topladığı gibi, bu konudaki farklı devlet anlayışlarını yeknesaklaştırmak amacıyla taraf devletlere merkezi makam tayin etme yetkisi vererek tayin edilen bu merkezi makamlar vasıtasıyla tebligat yapma usûlünü getirmiştir³. Bu Sözleşme, Milletlerarası Özel Hukuka ilişkin Lahey Konferanslarının konularından birini oluşturan milletlerarası usûl hukukuyla ilgili kural ve uygulamaların kanunlaştırılması çalışmalarının en üst seviyesi olarak kabul edilmektedir⁴.

B. SÖZLEŞMENİN TARİHİ

II. Dünya Savaşının bitimiyle, Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa devletleri arasında ticaret hacmi gelişmiştir. Dolayısıyla, milletlerarası nitelikli uyuşmazlıkların sayısı artmaya başlamış ve bu uyuşmazlıklara bağlı

² Bkz. 1965 Tarihli Sözleşmenin giriş bölümü RG. 17.06.1972-14218.

³ **Downs**, Stephen F.: “The Effect of The Hague Convention on Service Abroad of Judicial and Extrajudicial Documents in Civil or Commercial Matters, Cornell Int’l L. J. 1969, Vol. 2, s. 130; **Magnarini**, Gary A.: “Service of Process Abroad Under The Hague Convention”, Marq. L. Rev. 1987-1988, Vol. 71, s. 664-665; **Erdem**, Bahadır B.: Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Tebligat, İstanbul 1992, s. 79; **Çelikel**, Aysel/**Erdem**, Bahadır: Milletlerarası Özel Hukuk, 12. Bası, İstanbul 2012, s. 491; **Conclusions and Recommendations of the Special Commission on the Practical Operation of the Hague Apostille, Service, Evidence and Access to Justice Conventions, 2 to 12 February 2009**, no. 7 s. 4.

⁴ **Erdem**, s. 77; 1965 Tarihli Sözleşmenin gelişimi dikkate alındığında, Özel Komisyon 2009 tarihli raporunda Lahey Konferansına üye devletlerden bazılarının hâlen 1965 Tarihli Sözleşmeye taraf olmadıklarına dikkat çekilmiş; “üye olmayan bu devletlerin Sözleşmenin tarafı olması konusunda cesaretlendirilmesi gerektiği sonucuna” varılmıştır (**Special Commission**, no. 7 s. 4).

olarak da milletlerarası nitelikli yargılamaların sayısı artmıştır. Milletlerarası tebligata ilişkin Anglo-Amerikan Hukuk Sistemi ve Kara Avrupası Hukuk Sistemi arasındaki farklılıklar, özellikle taraflardan birinin Amerikan vatandaşlığı olduğu milletlerarası nitelikli davalarda ortaya çıkıyor; Avrupa devletlerinin hukuklarında yer alan tebliğ usûlleri ile davalı Amerikan vatandaşları, davalı oldukları yargılama başlamadan önce yeterli bilgi edinemiyorlardı. Bu durum da Amerika Birleşik Devletlerini rahatsız ediyordu⁵. Avrupa devletleri ise Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'nin belirleyeceği bir merkezi makam vasıtasıyla kendi devletlerinden gelen tebliğ taleplerinin bu ülkede karşılanmasını istiyorlardı⁶. Bu sebeplerle, hem Avrupa devletleri hem de Amerika Birleşik Devletleri milletlerarası tebliğe ilişkin kuralların yeknesaklaştırılmasını konu alan bir milletlerarası sözleşme yapma konusunda karara varmışlardır. Milletlerarası ilişkilerde artan trafiğin ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin talebiyle, 1954 Tarihli Hukuk Usûlüne Dair Sözleşme'nin kabulünden sadece on bir yıl gibi kısa bir süre sonra milletlerarası tebliği düzenleyen yeni bir çok taraflı Sözleşme imzalanmıştır. 1965 Tarihli Sözleşme, yürürlüğe 10 Şubat 1969 yılında girmiştir. Bu Sözleşme, Lahey Milletlerarası Özel Hukuk Konferansı'nın onuncu oturumunun ürünü olup, milletlerarası adli yardım konusunda yapılan çok taraflı sözleşmeler içinde Amerika Birleşik Devletleri'nin taraf olduğu ilk sözleşmedir⁷.

II. SÖZLEŞMENİN UYGULAMA ALANI

A. YER BAKIMINDAN UYGULAMA ALANI

1965 Tarihli Sözleşme uyarınca tebligat yapılabilmesi için hem tebligatı yapan merciin bulunduğu ülke hem de muhataba tebligatın yapıla-

⁵ Sözleşme öncesinde Amerika dışındaki Amerikan vatandaşlarının ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yabancıların milletlerarası tebligat konusunda karşılaştıkları sorunlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Downs**, s. 129-130; **Magnarini**, s. 653-657.

⁶ **Downs**, s. 128-129.

⁷ **Magnarini**, s. 657-658; **Johnson**, E. Fishbein: "Privatizing The Duties Of The Central Authority: Should International Service Of Process Be Up For Bid?", *Geo Wash Int'l L. Rev.* 2005, Vol. 37, s. 770-772.

cağı ülke, Sözleşmeye taraf olmalıdır. Her devlet, imza, tasdik veya iltihak sırasında Sözleşmenin temsil ettiği toprakların tümünü veya bunlardan biri veya birkaçını kapsayacağını beyan edebilir; bu beyan Sözleşmenin sözü eden devlet için yürürlüğe girdiği tarihte hüküm ifade eder (Söz. m. 29/I).

3 Eylül 2012 tarihi itibarıyla, Sözleşmeye taraf devlet sayısı 67’dir. Taraf devletlerin, 54’ü Lahey Konferanslarına üye, 13’ü ise üye değildir⁸.

Sözleşmeye taraf, Lahey Konferanslarına üye olan devletler; Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Arjantin, Arnavutluk, Avustralya, Belarus (Beyaz Rusya), Belçika, Bosna Hersek, Birleşik Krallık (İngiltere) ve Kuzey İrlanda, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Fas, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, Hindistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İzlanda, İtalya, Japonya, Kanada, Karadağ, Kıbrıs Rum Kesimi, Kore Cumhuriyeti (Güney Kore), Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Meksika, Mısır, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, Slovakya, Slovenya, Sırbistan, Sri Lanka, Türkiye⁹, Ukrayna, Venezüella ve Yunanistan’dır.

⁸ <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=17>

⁹ Türkiye 1965 tarihli Sözleşmeyi, 11.6.1968 tarihinde Lahey’de imzalamıştır. Bu Sözleşmenin, Türkiye tarafından onaylanması 09.07.1971 tarih ve 1483 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Sözleşmenin Türkçe ve İngilizce metinleri 24.12.1971 tarihli ve 14052 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmışsa da, bu metindeki bazı yanlışlık ve eksiklikler yüzünden Sözleşme metni yeniden çevrilerek Fransızca metni ile birlikte eski metin kaldırılmak suretiyle 17.06.1972 tarih ve 14218 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Sözleşmeye ilişkin onay belgesi ile Sözleşmenin 2, 6, 8, 9, 10, 15 ve 16. maddelere ilişkin Türkiye’nin beyanları Hollanda Dışişleri Bakanlığına 28.02.1972 tarihinde tevdi etmiştir. Sözleşme, Türkiye açısından, 27. maddenin ikinci fıkrası uyarınca, onay belgesinin tevdi tarihinden itibaren 60 gün sonra 28.04.1972 tarihinde yürürlüğe girmiştir (**Rezaki, Sait/Özdemir, Salim: Açıklamalı-Uygulamalı İkili ve Çok Taraflı Uluslararası Özel Hukuk Sözleşmeleri ve İlgili Mevzuat, Ankara 1974, s. 18; ayrıca bkz. Rezaki, Sait/Günel, Mete Y.: Tebligat Mevzuatı, Ankara 1980, s. 14 vd.; Yılmaz, Ejder/Çağlar, Tacar: Tebligat Hukuku, Değiştirilmiş 4. Bası, Ankara 2005, s. 676; Erdem, s. 78).**

Sözleşmeye taraf, Lahey Konferanslarına üye olmayan devletler ise; Antigua ve Barbuda, Bahama Adaları, Barbados, Belize, Botsvana, Ermenistan, Kuveyt, Malavi, Moldova, Pakistan, Saint Vincent ve Grenadines, San Marino ve Seyşeller'dir.

B. KİŞİ BAKIMINDAN UYGULAMA ALANI

Tebliğ evrakını gönderen taraf devlet bu evrakı, gönderilen taraf devletin ülkesinde bulunan muhataba kural olarak o devletin yetkili merkezi makamları vasıtasıyla göndermektedir. Burada muhatap, tebliğ evrakını gönderen devletin vatandaşı olabileceği gibi, tebliğ evrakının gönderildiği devletin vatandaşı veyahut başka bir ülkenin vatandaşı da olabilir. Muhatapın vatandaşlığı, tebliğ evrakını gönderen devletin vatandaşı olması hâlinde önem taşımakta; bu hâlde, o devlet, tebliğ evrakını, evrakın gönderildiği ülkenin merkezi makamı vasıtasıyla gönderebileceği gibi bizzat kendi diplomatik memurları ve konsolosluk görevlileri vasıtasıyla da tebliği gerçekleştirebilecektir¹⁰.

C. KONU BAKIMINDAN UYGULAMA ALANI

Sözleşme, hukukî ve ticarî konularda adlî veya gayri adlî belgelerin tebliğini konu almaktadır. Muhatapın adresinin bilinmediği hâllerde ise bu Sözleşme uygulanmamaktadır (Söz. m. 1). Sözleşme, yabancı ülkelerde tebliğ edilmek üzere hukukî veya ticarî konularda adlî veya gayri adlî belgelerin gönderilmesi söz konusu olan bütün hâllerde uygulanır. Bu noktada iki husus üzerinde durulması gerekir. Bunlardan birincisi, hukukî veya ticari konunun nasıl tespit edilmesi gerektiğidir. İkincisi ise adlî ve gayrî adli evrak ayrımıdır.

Sözleşmenin adında ve 1. maddesinde yer alan “hukukî veya ticarî konu” kavramı Sözleşme metninde açıklanmamıştır. Aynı kavrama, “Hukukî veya Ticarî konularda Yabancı Ülkelerden Delil Teminine İlişkin 1970 Tarihli Lahey Sözleşmesi”de de rastlanmaktadır. Hem 1965 Tarihli Sözleş-

¹⁰ Bkz. IV., B.

menin uygulanmasına yönelik olarak 1977 tarihinde yapılan toplantıda¹¹, hem de 1970 Tarihli Sözleşmenin uygulanmasına yönelik olarak 1978 tarihinde yapılan toplantıda¹², hukukî veya ticarî konunun ne anlama geldiği ve bunun nasıl tespit edileceği taraf devletlerce yetkilendirilen uzmanlar arasında tartışılmıştır. Anglo-Amerikan Hukuk Sistemi ve Kara Avrupası Hukuk Sistemi arasındaki farklılıklar, bu kavramın tespitini zorlaştırmaktadır. Amerikan hukukunda, Kara Avrupası hukukundaki “özel hukuk-kamu hukuku” ayrımı yerine “hukukî konu-cezaî konu” ayrımı bulunmaktadır. Bu nedenle, ceza hukuku kapsamına girmeyen tüm uyuşmazlıklar, bu iki Sözleşme anlamında hukukî ve ticarî konu kapsamına girmektedir¹³. Buna karşın Kara Avrupası devletleri, bu iki Sözleşmenin uygulama alanı ile ilgili yorum yaparken, Amerikan hukukuna nazaran daha dar yorum yapmaktadırlar¹⁴. Bu sisteme tâbi olan devletlere göre ceza hukukuna ilişkin davaların

¹¹ **Reports on the Work of the Special Commission on the Operation of the Hague Convention on the Service Abroad of Judicial and Extrajudicial Documents in Civil or Commercial Matters/Report of the United States Delegation 1977**, I.L.M 1978, Vol. 17, s. 312-332.

¹² **Reports on the Work of The Special Commission on the Operation of the Hague Convention on the Taking of Evidence Abroad in Civil and Commercial Matters/Report of the United States Delegation 1978**, Int. Leg. Mat. 1978, Vol.17, s. 1417-1424.

¹³ **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 315, 320; **Ray**, Hal R.: “Service Abroad of Judicial and Extrajudicial Documents in Civil or Commercial Matters Under The Hague Convention”, Rev. Litig. 1982-1983, Vol. 3 s. 498; **Magnarini**, s. 666; **Precott**, Darrell/**Alley**, Edwin R.: “Effective Evidence-Taking Under the Hague Convention”, Int Lawyer 1988, Vol. 22, s. 946; **Alley**, Edwin R.: “Hague Conference on Private International Law: 1989 Special Commission Meeting on The Operation of The Hague Evidence Convention and The Hague Service Convention”, B. U. Int’l L. J. 1990, Vol. 8, s. 188; **Ataman-Figanmeşe**, İnci: “Hukukî veya Ticarî Konularda Yabancı Ülkelerde Delil Sağlanması Hakkında 1970 Tarihli Lahey Sözleşmesi”, MHB 2003, C. 23, S. 1-2, s. 32; **Johnson**, s. 777; **Şanlı**, Cemal: Uluslararası Ticarî Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, Dördüncü Baskı, Haziran 2011 s. 170.

¹⁴ **Shemanski**, Donald R: “Obtaining Evidence in The Federal Republic of Germany: The Impact of The Hague Evidence Convention on German-American Judicial Cooperation”, Int’l L. 1983, Vol. 17, s. 469.

yanı sıra vergi ve idare hukukuna ilişkin davalar ve devletin taraf olduğu davalar, bu Sözleşmelerin uygulama alanı dışında kalmaktadır¹⁵. Dolayısıyla, ABD bakımından 1965 ve 1970 tarihli Lahey Sözleşmeleri'nin uygulama alanı Kara Avrupası devletlerine nazaran daha geniş bir sonucuna varılmaktadır¹⁶.

1965 Tarihli Sözleşmenin uygulanmasına yönelik olarak 1977'de yapılan toplantıda varılan sonuçlar, konu ile ilgili yapılan daha sonraki toplantılarda ve raporlarda¹⁷, uygulamada ve öğretide de kabul görmektedir. Buna göre "hukukî veya ticarî konunun" kapsamı belirlenirken, tebliğ talep eden devletin veya tebliğ talep edilen devletin hukuku veyahut her iki hukukun beraber uygulanmasından değil de, tüm bu hukuklardan bağımsız bir yorumla sonuca ulaşılmalıdır. Kamu ve özel hukuk arasında kalan gri alanda ise mümkün olduğunca liberal bir yorumla sonuca ulaşılmaya çalışılmalıdır^{18 19}. Milletlerarası Usûl Hukukunu konu alan Lahey Sözleşmeleri'nin uygulanmasına ilişkin ortaya çıkan sorunları tespit edebilmek ve gidermek için görevlendirilen Özel Komisyon, belli yıllarda çıkardığı raporlar ile taraf devletlere, bağlayıcı olmayan tavsiyelerde bulunmaktadır. Sonuncu rapor olan, 2009 tarihli Özel Komisyon raporuna göre bir önceki raporda (2003 Tarihli Rapor no. 69 s. 12) da yer alan bu esasın taraf devletlerce benim-

¹⁵ **Shemanski**, s. 469; **Precott/Alley**, s. 946.

¹⁶ **Ray**, s. 499; **Shemanski**, 469; **Ataman-Figanmeşe**, s. 32; **Şanlı**, s. 170; **Johnson**, s. 777; 1977 tarihli toplantıya katılan bazı devletlerin uzmanları temsil ettikleri devletlerin hukukları ile ilgili açıklamalarda bulunmuşlar ve hukuk sistemleri arasındaki farklılıkları masaya yatırmışlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 315-116, 320.

¹⁷ Özel komisyonun 1989 tarihli raporunda ve 2003 tarihli raporunda da bu konu hakkında aynı sonuca varılmıştır. Raporlara bkz. http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.publications&dtid=2&cid=17

¹⁸ **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 320-321; **Magnarini**, s. 666; **Johnson**, s. 777.

¹⁹ Ceza hukukundan doğan davaların Sözleşme kapsamına girmediği konusunda bir tereddüt yoktur bkz. **Ray**, s. 499; **Weis, Joseph F.**: "The Federal Rules and The Hague Conventions: Concerns of Conformity and Comity, U. Pitt. L. Rev. 1988-1989, Vol. 50, s. 906.

sendiği ve son beş yıl içinde bu konuda herhangi bir ihtilâfın yaşanmadığına dikkat çekilmiştir. Fakat yine de “hukukî veya ticarî konunun” kapsamı Sözleşmede açık olarak ifade edilmediği için tebliğ talebinin Sözleşmenin kapsamına girip girmediği konusunda yorum sorunları ortaya çıktığı takdirde, tebliği gönderen devletin merkezi makamı, tebliğin gönderildiği devletin merkezi makamı ile temasa geçmeli; dava sebebi ve konusunun niteliği ile ilgili bilgi vermelidir²⁰.

Sözleşme uyarınca gönderilen belgeler, adlî veya gayri adlî belgelerdir. Adlî belgeler, yargılama ile ilgili olan belgelerdir²¹. Gayri adlî belgeler ise hukuk davaları ile bağlantılı olmayan belgelerdir. Taraf devletlerden birinin yetkili mercileri veya adalet görevlilerinden sadır olan gayri adlî belgeler, Sözleşmede öngörülen usûl ve şartlar uyarınca taraf devletlere intikal ettirebilirler (Söz. m. 17). Gayri adlî belgelere ödeme emri, belli bir hareketin yapılmasına ilişkin emirler, kira ihtarnamesi gibi ihtarlar, kambiyo senetlerine ilişkin protestolar örnek olarak gösterilmektedir²². Sözleşmenin 1.-16. maddeleri arasında sadece adlî belgelerden söz edilse de Sözleşmenin 17. maddesi uyarınca ilk on altı maddede yer alan adlî belgelere ilişkin hükümler, gayri adlî belgeler bakımından da geçerlidir.

D. ZAMAN BAKIMINDAN UYGULAMA ALANI

Sözleşme, Milletlerarası özel hukuk hakkında Lahey Konferansı'nın onuncu oturumunda temsil edilmiş devletlerin imzasına açılmıştır (Söz. m. 26/I). Bu devletler tarafından Sözleşme onaylanarak onay belgelerinin Hollanda Dışişleri Bakanlığına tevdi edileceği (Söz. m. 26/II) ve üçüncü onay belgesinin tevdiini takiben altmışıncı gün yürürlüğe gireceği Sözleşme metninde belirtildiğinden (Söz. m. 27/I); Sözleşme, 15 Kasım 1965 tarihinde imzaya açılmış ve Sözleşmeyi onaylayan üçüncü devletin onay belgesini depo ettirmesinden itibaren 60 gün geçtikten sonra yani 10 Şubat 1969 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

²⁰ **Special Commission**, no. 13-14 s. 4-5.

²¹ **Ray**, s. 500.

²² **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 327; **Ray**, s. 500; **Magnarini**, s. 665 dn. 118.

Sözleşmenin geçerlilik süresine ilişkin hükümlere göre Sözleşme, daha sonra onaylamış veya katılmış bulunan devletler için bile 27. maddenin birinci fıkrası uyarınca yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş yıl geçerli olacaktır (Söz. m. 30). Sözleşme feshedilmedikçe her beş yılda bir zımnen yenilenmiş olacaktır (Söz. m. 30/II). Fesih beş yıllık sürenin sona ermesinden en az altı ay önce Hollanda Dışişleri Bakanlığına bildirilecektir (Söz. m. 30/III). Fesih, Sözleşmenin uygulandığı ülkelerin bir kısmı ile sınırlı tutulabilir (Söz. m. 30/IV). Fesih, sadece bunu bildiren Devlet açısından hüküm ifade edecektir. Sözleşme diğer taraf devletler açısından yürürlükte kalacaktır (Söz. m. 30/V).

III. SÖZLEŞME UYARINCA TEBLİĞ TALEPNAME SİNİN VE TEBLİĞ EDİLECEK EVRAKIN HAZIRLANMASI

A. GENEL OLARAK

1965 Tarihli Sözleşme uyarınca yapılacak tebligat taleplerinde hazırlanacak tebligat evrakı, talepname ile bu talepnameye eklenen tebliğ belgelerinden meydana gelir²³.

Sözleşmenin 3. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca tebliğ edilecek belgenin aslı ve sureti talepnameye eklenir. Talepname ile belge, ikişer nüsha olarak gönderilir²⁴. Bu durumda Sözleşme uyarınca, yurt dışında Sözleşmenin tarafı olan bir ülkede bulunan bir kişiye tebligat yapabilmek amacı ile üç takım tebligat evrakı hazırlanmalıdır. Bu üç takımdan bir takımı yerel mahkemedeki esas dosyasına konulmalıdır. Diğer iki takımı ise hangi tebliğ usûlü kullanılıyorsa o usûle göre yurtdışına gönderilmelidir.

²³ T.C. ADALET BAKANLIĞI, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün 16.11.2011 Tarihli B.03.0.UİG.0.00.00.06/010.06.02/1-3 Sayılı, "Hukukî Alanda Uluslararası Adli Tebligat İşlemleri" Konulu, 63/3 No'lu Genelge, s. 2/8.

²⁴ Bunun aksi devletler arasında anlaşma yoluyla kararlaştırılabilir. Bkz. Sözl. m. 20/a

B. TEBLİĞ TALEPNAME SİNİN (184 FORMUN) HAZIRLANMASI

1. Tebliğ Talepnamesi ve İçeriği

Sözleşme, yapılan taleplerde yeknesaklığı sağlamak amacıyla standart bir form kullanılmasını esas almıştır. Talep eden devletin merkezi makamı veya bu makamın tebliğ işi ile görevlendirdiği herhangi bir makam, Sözleşmenin ekinde yer alan örnek forma uygun bir tebliğ talepnamesi düzenler (Söz. m. 6/I). Tebliğ talepnamesine uygulamada “184 form” veya “örnek 184 form” adı da verilmektedir.

Tebliğ evrakı, Sözleşmenin ekini teşkil eden örneğe uygun olarak hazırlanan talepname ile bu talepnameye eklenen tebliğ belgelerinden meydana gelir. Tebligatı çıkaracak mercilerin Sözleşme hükümlerine uygun olarak tebliğ talepnamesini ve tebliğ edilecek belgeleri Adalet Bakanlığının 1980 Tarihli Tebliği ve onu izleyen tarihteki tebliğlerine ve genelgelerine bakarak dikkatlice hazırlaması gerekir²⁵.

Talepname, dört sayfadan oluşmaktadır. Tebliğ talepnamesinin birinci sayfasında “Talepname Sayfası”, ikinci sayfasında “Tasdikname”, üçüncü sayfasında “Tebliğ Edilecek Evrakın Özeti”, son sayfada ise “Muhatabın Kimliği ve Adresi” yer almaktadır. Bu form, 1965 Tarihli Sözleşmenin ekinde yer almaktadır²⁶. Sözleşmenin ekinde yer alan örnekten hareketle bu form, Adalet Bakanlığı tarafından matbu olarak basılmış olup, Adliyelerdeki Hukuk Yazı İşleri Müdürlüğü’nden temin edilebilmektedir. Ayrıca milletlerarası adli tebligat işlemleri konusunda T.C. Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün 16.11.2011 Tarihli “Hukukî Alanda Uluslararası Adli Tebligat İşlemleri” Konulu 63/3 No’lu Genelgesi’nin Ek (3)’de bu form yer almaktadır.

²⁵ **Erdem**, s. 85.

²⁶ Bkz. 1965 Tarihli “Sözleşmenin Eki Formül”-RG. 17.06.1972-14218; Sözleşmenin ekinde yer alan örnek formlar dikkatle incelenmeli ve bu formlar uyarınca tebliğ evrakı hazırlanmalıdır (**Buhler**, Phillip A.: Transnational Service of Process and Discovery in Federal Court Proceedings: An Overview, Tul. Mar. L. J. 2002-2003, Vol. 27, s. 10 vd.).

Dört sayfadan oluşan bu formun her bir sayfası ve sayfalarda yer alması gereken hususlar şu şekildedir:

a. Talepname Sayfası

Talepname doldurulurken dikkat edilmesi gereken hususlar, 63/3 No’lu Genelgede de ayrıntıları ile açıklanmıştır²⁷. Talepname sayfasının içeriği ve doldurulurken dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

- *Talep Edenin Kimliği ve Adresi:* Talepnamenin birinci sayfasının “Talep Edenin Kimliği ve Adresi” başlıklı sol üst sütununa mahkeme, icra müdürlüğü veya noterlik gibi tebliği talep eden merciin adı, bulunduğu yer ve dosya numarasının yazılmalıdır.
- *Muhatap Makamın Adresi:* Talepnamenin birinci sayfasının “Muhatap Makamın Adresi” başlıklı sağ üst sütununa muhatap makamın açık adresi yazılmalıdır.
- *Kimlik ve Adres:* Talepnamenin “Kimlik ve Adres” başlıklı kısmına, yabancı devlette bulunan ve kendisine tebliğ yapılacak olan gerçek veya tüzel kişinin adı, soyadı, kimliğini belirten bilgiler ve adresi yazılır.
- *Tebliğ Şekli:* Sözleşmenin 5. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri ve ikinci fıkrası, üç tebliğ şeklini düzenlemektedir. Bu madde uyarınca talep edilen devletin merkezi makamı, tebliği talep edilen belgeleri muhataba üç yolla tebliğ edebilecektir. Birinci fıkranın (a) bendi uyarınca merkezi makam, kendi ülkesinde düzenlenmiş olup yine o ülkede oturan kişilere tebliğ edilecek belgeleri, o ülke kanunlarında yer alan usûle uygun olarak tebliğ edebilir. Bu hüküm, biraz karışık ifade edilmiştir. Bu hükmün kısaca “talepte bulunulan ülkede geçerli olan tebligat usûlüne göre” biçiminde anlaşılması gerekir²⁸. Birinci fıkranın (b) bendi uyarınca talep edilen

²⁷ 16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge, s. 2/8.

²⁸ Yılmaz/Çağlar, s. 678; Rezaki/Özdemir, s. 19.

devletin kanunlarına aykırı olmamak kaydı ile talepte bulunan taraftan belirtilen özel usûlle tebligat da yapılabilir. 5. maddenin ikinci fıkrası uyarınca aynı maddenin (b) bendinde öngörülen durum dışında, belge her zaman, bunu kabul eden bir muhataba teslim edilmek suretiyle tebligat işlemi gerçekleştirilebilir. Bu durumda, tebliğin muhatabın rızasıyla kabul edildiğinin belgelendirilmesi gerekir. Bu görevi tebliğin talep edildiği devletin tebliğ yapmaya yetkili memuru yerine getirmelidir²⁹.

Görüldüğü üzere, Sözleşmenin 5. maddesi uyarınca tebliğ usûlü bakımından bir seçim hakkı mevcuttur. Tebliğ talep edilen devletin merkezi makamı, seçilen şık uyarınca tebliğ usûlünü uygulayacaktır³⁰. Bu nedenle tercih edilen şık, işaretlenerek diğer şıkların üstü çizilmelidir³¹. Bunun yapılmaması hâlinde tebliğ usûlünün seçimi, tebliğ talep edilen devletin merkezi makamına ait olacaktır. Bu durum da tebligatın sonuçsuz kalmasına neden olabileceği gibi, masraflı hâle gelmesine de neden olabilir. Özel bir tercih söz konusu olmadığı hâllerde (a) bendi seçilmelidir³². Nitekim, 63/3 No’lu Genelgede bu gibi sıkıntılı durumların önüne geçmek için “Talepnamenin “Tebliğ Şekli”ne ilişkin kısmında yer alan şıklardan (a) bendi işaretlenir” şeklinde bir açıklamada bulunulmuştur³³. Çünkü, (a) bendi, tebliği talep edilen yabancı ülkedeki tebliğ usûlüdür.

- *Evrak Listesi*: Talepnamenin “Evrak Listesi” başlıklı kısmına formun ekini teşkil eden ve tebliğ edilecek olan belgelerin listesi yazılır.
- *Talep eden Makamın Adı ve Adresi*: Talepnamenin sağ alt kısmında; tebliğ belgelerini çıkaran merciin bulunduğu yer, hâkim, icra

²⁹ **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 316.

³⁰ **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 316.

³¹ **16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge’nin** EK (3)’de yer alan örnek formda da lüzumsuz yerlerin çizilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir.

³² **Ruhi**, Cemal A.: Milletlerarası Usul Hukukunda Tebligat, Ankara 2008, s. 107.

³³ **16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge**, s. 2/8.

müdürlü veya noter gibi yetkili kişinin sicil numarası, imzası ile o merciin mührü ve düzenlediği tarih bulunur.

b. Tasdikname Sayfası

Tasdikname sayfası veya tebliğ tasdiknamesi, evrakın tebliğ edildiğini bildiren ve tebliğde uyulan usûl ile tebligatın yapıldığı yer ve tarihi gösteren belgedir³⁴. Tebligat işlemi talep edilen devletin merkezi makamı veya bu makamın tebliğ işi ile görevlendirdiği herhangi bir makam³⁵, Sözleşmeye ekli formüllerdeki örneğine uygun bir tebliğ tasdiknamesi düzenleyecek, tasdiknamede belgenin tebliğ edildiği bildirilecek ve tebliğde başvuru usûl ile tebligatın yapıldığı yer ve tarih gösterilecektir. Belge tebliğ edilemediği takdirde ise, tebligatın yapılmasına engel olan sebebi de bildirecektir (Söz. m. 6/I-II).

Türkiye'den Sözleşmeye taraf bir devlete gönderilen tebliğ taleptanesinin ikinci sayfasında bu hususları ihtiva eden "Tasdikname" bulunmaktadır. Tebligat işlemi, talep edilen devlet merciince gerçekleştirildikten sonra bu devletin yetkili merci tarafından doldurulur. Bu nedenle bu bölüme bir şey yazılmaz³⁶. Tebliğ tasdiknamesi, talep edilen devletin merkezi makamı veya bir adli makam tarafından doldurulmamışsa, tebliğ isteğinde bulunan, talep edilen devletin bu makamlarından biri tarafından bunun doldurulmasını isteyebilir. Tebliğ tasdiknamesi doğruca tebliğ isteğinde bulunana gönderilir (Söz. m. 6/III-IV). Görüldüğü üzere Sözleşme uyarınca tebliği istenen merci talebini konsolosluk gibi bir aracıya gerek duyulmadan doğrudan merkezi makama gönderebildiği gibi³⁷; merkezi makam da tebliğ tasdiknamesini, aynı şekilde doğrudan aynı yere geri gönderebilir³⁸.

³⁴ **Turan**, Ahmet U.: Tebligat Hukuku ve Tebligat Suçları ve İlgili Mevzuat, Ankara 2002, s. 262.

³⁵ Sözleşme m. 21/a uyarınca taraf devletlerden her biri, tasdiknameyi düzenleyecek makamın tayinini Hollanda Dışişleri Bakanlığına bildirir.

³⁶ **16.11.2011 Tarihli 63/3 No'lu Genelge**, s. 2/8.

³⁷ Bkz. IV., A.

³⁸ **Yılmaz/Çağlar**, s. 680; **Erdem**, s. 86-87.

c. Tebliğ Edilecek Evrakın Özeti

Tebliğ isteğinin, Sözleşmeye ekli örneğine göre düzenlenen ve tebliğ edilecek belgenin esas unsurlarını³⁹ ihtiva eden kısımdır. Bu kısım, belge ile beraber muhataba tebliğ edilir (Söz. m. 5/IV). Formun üçüncü sayfasındadır ve bu sayfada aşağıdaki hususlar yer alır:

- *Talep Eden Makamın Adı ve Adresi:* Tebliği çıkaran merciin adı, yeri ve numarası yazılır.
- *Tarafların Kimlikleri:* Dava veya işlem taraflarının ad soyadları ve adresleri yazılır.
- *Evrakın Mahiyeti ve Niçin Gönderildiği:* Dava dilekçesi, karar gibi evrakın niteliği ile duruşma günü tebliği, karar tebliği gibi evrakın gönderilme nedeni yazılır.
- *Davanın Mahiyeti ve Amacı ile Var ise İhtilaf Konusu Meblağ:* Davanın niteliği ve amacı, varsa anlaşmazlık konusu miktar yazılır. Örneğin bir tazminat davası açılmış ise tazminatın türü ve miktarı yazılır.
- *Duruşmanın Yeri ve Tarihi:* Duruşmanın yapılacağı mahkemenin yeri ve adı ile duruşma tarih ve saati yazılır.
- *Kararı Veren Mahkeme ve Karar Tarihi:* Mahkeme kararı tebliğ ediliyorsa karar tarihi yazılmalıdır.
- *Evrakta Belirtilen Müddetler:* Tebliğ konusu, dava dilekçesi ise cevap süresi, karar ise temyiz süresi gibi süreler yazılır.

d. Muhatabın Kimliği ve Adresi

Talepnamenin son sayfasıdır. Tebliğ yapılacak kişinin adı, soyadı ve yurtdışındaki adresi yazılır.

³⁹ Sözleşmedeki “esas unsurlarını” ibaresi, “özetini” olarak anlaşılmalıdır (**Rezaki/Özdemir**, s. 19; **Yılmaz/Çağlar**, s. 679 dn. 47).

2. Talepnamede Kullanılan Dil

Talepnamede basılı olarak yer alan terimler, bütün hâllerde Fransızca veya İngilizce olarak düzenlenmiştir. Bu terimler, belgenin çıktığı ülkenin resmi dilinde veya resmi dillerden biri ile de yazılabilir (Söz. m. 7/I). Adalet Bakanlığı'nın Sözleşmenin ekinde yola çıkarak hazırlatıp bastırılmış olduğu örnekte Türkçe yanında İngilizce karşılıklar da bulunmaktadır⁴⁰.

Talepnamedeki boş bırakılan kısımların ise gönderileceği devletin dilinde veya İngilizce ya da Fransızca doldurulması gerektiği düzenlenmiştir (Söz. m. 7/II).

C. *TEBLİĞ EDİLECEK EVRAKIN HAZIRLANMASI VE EVRAKIN DİLİ*

Muhataba tebliğ edilecek talepname ve ekindeki bütün belgelerin ikişer takım olarak düzenlenmesi gerekir (Söz. m. 3/II). Bu durumda tebliğ edilecek belgenin aslı ve sureti talepnameye eklenir. Talepname ile belge ikişer takım olarak gönderilir. Tebliğ edilecek evrak iki takım Türkçe, iki takım gönderilecek ülkenin kabul ettiği dilde onaylı tercüme olarak gönderilirdir. Örneğin duruşma günü tebliğ ediliyorsa, iki takım duruşma gününü belirten Türkçe davetiye ve iki takım da gönderilecek ülkenin kabul ettiği dilde onaylı tercüme gönderilir. Uygulamada gerekmediği hâlde muhatabın nüfus kayıt örneği, yurtdışı tebligat giderinin yatırıldığına dair yurt dışı tebligat gideri makbuzu gibi bazı belgelerin de tercümesinin yapıldığı görülmektedir. Gerekmeyişi hâlde yapılan bu tercüme gereksiz masraf oluşturmaktadır⁴¹.

Sözleşmenin 7. maddesi, tebliğ talepnamesinin belli dillere tercüme ettirilmesini düzenlemiştir. Buna karşın, tebliğ edilecek evrakın kendinin yabancı bir dile çevrilmiş olması kural olarak gerekmez⁴². Bununla beraber, kendisinden tebliğ konusunda talepte bulunulan devletin merkezi makamı tebliğ evrakının, ülkesinin resmi dilinde veya dillerden birine çevrilmiş

⁴⁰ 16.11.2011 Tarihli 63/3 No'lu Genelge, EK (3), s. 1/4-4/4.

⁴¹ Ruhi, s. 109.

⁴² Erdem, s. 85; Yılmaz/Çağlar, s. 679.

bulunmasını Sözleşme'nin 5. maddesi uyarınca talep edebilir (Söz. m. 5/ III)⁴³. Uygulamada birçok devlet beyanda bulunarak, tebliğ evrakının kendi resmi dilinde düzenlenmiş olmasını veya kendi dilinde çevirisinin eklenmiş olmasını aramaktadır. Arjantin, Avusturya, Almanya, Birleşik Krallık, İsveç, İsviçre, Kanada, Meksika gibi devletler bu konuda beyanda bulunmuşlardır⁴⁴. Yanlış ve eksik yapılan çeviriler nedeniyle tebliğ işleminin yapılması reddedilebilir. Bu nedenle, tebliğ evrakının gönderileceği devletin bu konuda beyan ileri sürüp sürmediğinin tespit edilmesi, ona göre tebliğ evrakının gönderilmesi gerekir⁴⁵.

Tebliğ talep edilen devlet, egemenlik veya güvenliğini zedeleyici bulunduğu takdirde Sözleşmeye uygun olarak yapılan bir tebliğ isteğinin yerine getirilmesini reddetme hakkına sahiptir (Söz. m. 13)⁴⁶. Yapılan tebliğin, tebliğ talep edilen devletin egemenlik veya güvenliğini zedeleyici bulunup bulunmadığını tespit için tebliğ evrakının içeriğinin tespit edilmesi gerekir. Sözleşmenin 5. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca yapılan bu isteğin başlıca nedeni, tebliğ evrakının içeriğinin rahatça tespit edilmesidir⁴⁷.

Gönderilen tebliğ evrakı, bu konuda beyanda bulunan bir devletin resmi dilinde düzenlenmediği ve o dilde çevirisinin eklenmediği durumda, tebliğ evrakını alan kişi, tebliğ evrakını düzenlendiği dili biliyorsa, yapılan tebligat, geçerli sayılmalıdır. Böyle bir durumda tebliğ evrakının geçersiz sayılması hakkın kötüye kullanılması niteliği teşkil edecektir. Örneğin, yabancı bir devlet vatandaşına yapılan tebligatla ilgili olarak, tebliğ evrakının düzenlenmiş olduğu dilde tercümanlık yapan muhataba bu dilde bir tebligat yapıldığında, muhatabın, evrakın kendi dilinde tercümesi olmadığını ve dolayısıyla tebligatın geçerli olmayacağını ileri sürmesi, hakkın kötüye kullanılması olarak kabul edilir. Aynı şekilde Türk vatandaşı olan ve Türkçe bilen

⁴³ Taraf devletler, Sözleşme m. 20/b uyarınca bunun aksini kararlaştırabilirler.

⁴⁴ Diğer devletler için bkz. <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=17>.

⁴⁵ **Buhler**, s. 10.

⁴⁶ Bkz. V.

⁴⁷ **Yılmaz/Çağlar**, s. 679; **Erdem**, s. 85.

bir kişinin, daha sonra Türk vatandaşlığından çıkarak tebligatın talep edildiği yabancı devlet vatandaşlığına geçmesi hâlinde, bu kişiye Türkçe gönderilen tebliğ evrakını, vatandaşı bulunduğu devletin diline tercüme edilmediğinden dolayı tebligatın geçersiz olduğunu ileri sürmesi, hakkın kötüye kullanılmasıdır; bu durumda yapılan tebligat geçerlidir⁴⁸.

Bu konuda beyan ileri sürmeyen bir devletin ülkesinde yapılan tebligatta belgelerin Fransızca veya İngilizce düzenlenmesi halinde muhatap evrakın kendi dilinde düzenlenmediğini ileri sürerek tebligatı kabul etmeyebilir. Bu durumda o ülkenin mevzuatında öngörülen zorlayıcı tedbirler uygulanmaz. Türkiye bakımından düşünüldüğünde, yabancı bir ülkeden Türkiye'ye yapılacak tebligat evrakının Türkçe tercümesi mevcut değilse ve muhatap tebligatı almayı reddederse, Tebligat Kanunu'nun hükümleri uygulanamaz. Tebligatın yerine getirilmesinin bu nedenle gecikmesini önlemek için gönderilen evraka gönderilen devletin dilinde tercümesinin eklenmesi gerekir⁴⁹.

IV. SÖZLEŞMEDE ÖNGÖRÜLEN TEBLİĞ USÛLLERİ

A. MERKEZİ MAKAM VASITASIYLA TEBLİGAT YAPILMASI

Milletlerarası tebligat bakımından genel kabul gören tebliğ usûlü, diplomatik yoldan veya konsolosluk aracılığı ile tebliğdir. Sözleşme ile getirilen en önemli yenilik, milletlerarası tebligat bakımından bir türlü aşıl-mayan ve uzun zaman alan bu tebliğ usûlünden vazgeçilmesi; yerine daha basit, kısa, çabuk ve pratik bir tebligat usûlünü getirmesidir⁵⁰. 1954 tarihli Hukuk Usûlüne Dair Lahey Sözleşmesi'nin aksine 1965 Tarihli Sözleşme ile tebligat evrakının diplomatik kanaldan gönderilmesi zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır⁵¹.

⁴⁸ **Ruhi**, s. 107-108.

⁴⁹ **Aytaç**, Mehlika: "Uluslararası Tebligat Hukukunun Esasları, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları", AD Ekim 2003, Y. 95, S. 17, s. 11; **Ruhi**, s. 108.

⁵⁰ **Yılmaz/Çağlar**, s. 677; **Turan**, s. 262; **Çelikel/Erdem**, s. 492; **Şanlı**, s. 181.

⁵¹ **Aytaç**, s. 11; **Yılmaz/Çağlar**, s. 677.

Sözleşmede kabul edilen tebligat usûlü kural olarak merkezi makam aracılığı ile tebligattır⁵². “Bu usûl, çok taraflı bu Sözleşmenin kalbini ve ruhunu oluşturan önemli bir yeniliktir”⁵³. Sözleşme uyarınca taraf devletlerden her biri, diğer taraf devletlerden gelecek tebliğ taleplerini kabul etmek ve 3 ilâ 6. maddeler hükümlerine göre işlem yapmak üzere kendi kanunlarına göre bir merkezi makam tespit edecektir (Söz. m. 2/I)⁵⁴. Uygulamada genel olarak, tebligatı gönderen devletin ve tebligatın gönderildiği devletin merkezi makamlarının ortak çalışması ile Sözleşme hükümleri uyarınca tebliğler yapılmaktadır⁵⁵. Taraf devletlerden her biri, merkezi makam dışında ve buna ek olarak, yetkilerinin kapsamını belirleyecekleri başka makamlar da tayin edebilirler. Ancak tebliğ isteğinde bulunan, her zaman doğrudan merkezi makama başvurabilir (Söz. m. 18/I-II). Federal devletler ise birden fazla merkezi makam tayin edebilirler (Söz. m. 18/III)⁵⁶. Bu düzenlemeler sayesinde milletlerarası tebligat, daha çabuk, kolay ve ucuz yapılmaktadır. Türkiye bakımından bu görevi yerine getiren merkezi makam, Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü’dür.

Sözleşmenin 3. maddesi uyarınca belgelerin gönderildiği devletin kanunlarına göre yetkili makam (adli belgeler bakımından yargı mercileri) veya tebligat yapmaya yetkili kimse (gayri adlî belgeler bakımından icra memuru⁵⁷, noter⁵⁸, zabıt kâtibi⁵⁹ veya mübaşir⁶⁰ gibi), resmî bir tasdik veya

⁵² **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 321.

⁵³ **Magnarini**, s. 658.

⁵⁴ Sözleşmenin Türkçe metninde, 2. maddenin birinci fıkrasında bu konu, biraz karışık bir biçimde ifade edilmiştir. 2. maddeyi, bu şekilde anlamak gerekir (**Rezaki/Özdemir**, s. 18; **Yılmaz/Çağlar**, s. 677).

⁵⁵ **Ray**, s. 495.

⁵⁶ Örneğin Almanya için, eyaletler itibarıyla 16 merkezi makam tayin olunmuştur (**16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge**, EK (2), s. 1/12-2/12). Kanada için, eyaletler itibarıyla 14 merkezi makam tayin olunmuştur (**16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge**, EK (2), s. 7/12).

⁵⁷ **Rezaki/Özdemir**, s. 18.

⁵⁸ **Rezaki/Özdemir**, s. 18.

⁵⁹ **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 325.

benzeri bir formaliteye lüzum kalmaksızın talep edilen devletin merkezi makamına tebliğ edilecek evrakın aslı ve suretini de ekleyerek talepnameyi gönderir⁶¹. Bu durumda talep edilen devletin merkezi makamına doğrudan doğruya tebliğ evrakı gönderilmektedir.

Sözleşme uyarınca taraf devletlerin belirledikleri Merkezi Makamların ad ve adresleri Adalet Bakanlığı'nın 17.3.1980 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Tebliğde⁶² ve buna ek tebliğlerde⁶³ Adalet Bakanlığı Uluslararası

⁶⁰ **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 325.

⁶¹ Kara Avrupası devletleri, Amerikan Birleşik devletlerinden avukatların bizzat gönderdikleri tebliğ evrakını kabul etmiyorlardı. Zira bu devletler, avukatları, Sözleşmenin 3. maddesi gereğince yetkili makam veya tebligat yapmaya yetkili kimse olarak kabul etmemektedir. Bu konu 1977 tarihli toplantıda tartışılmıştır. Uzmanlar, tebliği talep eden avukatın Amerikan hukuku uygulamasında yetkili olması hâlinde, Sözleşme uyarınca gönderilen bu gibi taleplerin karşılanacağı sonucuna varmışlardır (**Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 316, 325) aynı görüşte **Magnarini**, s. 670.

⁶² RG. 17.3.1980-16932.

⁶³ Resmi Gazete'nin 17.3.1980 Tarihli ve 16932 sayılı nüshasında yayımlanan "Yabancı Memleketlere Gönderilecek Tebliğ Evrakı ve Masrafı ile Türkiye'de Kendilerine Tebligat yapılamayacak Şahıslara İlişkin Adalet Bakanlığı Tebliği" bu konudaki ilk detaylı açıklamayı içeren tebliğdir. Bu tebliğden sonra belirli aralıklarla ek tebliğler yayımlanmış ve meydana gelen değişiklikler bu ek tebliğler ile açıklanmıştır. Bu ek tebliğler şunlardır: RG. 9.1.1981-17215; RG. 23.4.1982-17673; RG. 12.2.1983-17957; RG. 19.1.1984-18286; RG. 19.1.1984-18286; RG. 13.2.1985-18665; RG. 4.2.1986-19009; RG. 31.1.1987-19358; RG. 10.2.1983-19721; RG. 16.2.1990-20435; RG. 10.2.1992-21860; RG. 24.4.1993-21561; RG. 25.2.1994-21860; RG. 5.2.1995-22193; RG. 27.4.1996-22623; RG. 8.2.1997-22902; RG. 13.1.1998-23229; RG. 17.12.1998-23556; 28.12.1999-23920; RG. 31.12.2000-24259; RG. 16.11.2001-24585; RG. 27.12.2002-24976; RG. 22.12.2003-25324; RG. 26.11.2004-25652; RG. 27.12.2005-26036; RG. 8.12.2006-26730; RG. 12.12.2007-26728; RG. 23.12.2008-27089; RG. 15.11.2009-27433; RG. 17.11.2010-27788 (**Şanlı**, s. 167 dn. 189; Bu tebliğlerin metinleri için bkz. **Çelikel**, Aysel/**Şanlı**, Cemal: Türk Milletlerarası Özel Hukuk Mevzuatı, 13. Bası, İstanbul 2010, s. 131 vd.) 01.01.2012 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren "Yurt Dışı Hukuk Tebligat ve İstinabe Taleplerine Uyulması Gereken Usul ve Esaslara Dair Tebliğ" (RG. 12.12.2011-28140) için bkz. VI.

Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü 21.09.1995 tarihli Genelgesi’nde ve devam eden Genelgelerde açıklanmıştır⁶⁴.

Yürürlükte olan 63/3 Nolu Genelge’den önceki dönemde hatta 63/1 Nolu Genelge’nin⁶⁵ yürürlükte olduğu zaman dilimi içerisinde dahi Sözleşmenin 3. maddesi çerçevesinde tebliğ evrakının doğrudan yabancı ülke merkezi makamına gönderilmesine imkan bulunmasına rağmen, yargı mercileri eksik ve yanlış evrak düzenleyebilir düşüncesi ile tebliğ evrakını önce Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü’ne gönderiyorlardı^{66 67}. Sözleşmenin açık maddesine aykırı düşen ve zaman

⁶⁴ Bkz. **16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge**, EK (2), 1/12-12/12: “1965 Tarihli Hukukî ve Ticarî Konularda Adli ve Gayri Adli Belgelerin Yabancı Memleketlerde Tebliğine Dair Lahey Sözleşmesine Taraf Devletlerin Merkezi Makamları ve Yazışma Dilleri”. Ayrıca bkz. Taraf devletlerin merkezi makamlarını gösteren güncel tablo <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=17>

⁶⁵ **T.C. ADALET BAKANLIĞI, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün 01/03/2008 Tarihli B.03.0.UİG.0.00.00.06/010.06.02/1-1 Sayılı, Hukukî Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma Taleplerine Uygulanacak Esaslar Konulu, 63/1 No’lu Genelge**

⁶⁶ Uygulama şu yöndedir: Sözleşme uyarınca yurt dışında Sözleşmenin tarafı olan bir ülkede bulunan bir kişiye tebligat yapabilmek amacı ile üç takım tebligat evrakı hazırlanmaktadır. Bu üç takımdan bir takımı yerel mahkemedeki esas dosyasına konulmakta, diğer iki takımı ise Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne gönderilmektedir. Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, kendisine gönderilen iki takım tebligat evrakının usûlüne uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını inceler. Yapılan bu inceleme sonucunda tebligat evrakı usûlüne uygun ve eksiksiz ise tebligat yapılan olan muhatabın bulunduğu Sözleşmenin tarafı devletin ülkesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosluğuna, konsolosluk bulunmayan yerlerde ise Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği Konsolosluk Şubesine gönderir. Başkonsolosluk kendisine gelen iki nüsha tebligat evrakını, yabancı ülkenin merkezi makamına iletir. Yabancı ülkenin merkezi makamı ise kendisine verilen iki nüsha evrakın bir nüshasını tebligat sırasında muhataba verir; diğer nüshası üzerinde ise belgelerin muhataba tebliğ edildiğine yönelik işlem yapar. Gönderilen belgelerin işlem görmesinden sonra evrakı gönderen Başkonsolosluğa iade eder. Başkonsolosluk, işlem gören belgeyi yetkili merciine iletilmek üzere Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne gönderir (**Ruhi**, s. 105). Ayrıca bkz. **Ruhi**,

kaybına neden olan bu durum da öğretide haklı olarak eleştiriliyordu⁶⁸. Buna karşın, mevzuattaki değişiklikler ve uygulamada karşılaşılan sorunlar dikkate alınarak hazırlanan ve yürürlükte olan 63/3 Nolu genelgede bu konuya açıkça yer verilmiş ve Sözleşmeye uygun bir açıklama getirilmiştir. 63/3 Nolu Genelge'nin bu konuya ilişkin açıklaması uyarınca kazaî mercilerce Sözleşmeye uygun şekilde düzenlenen talepname ve ekleri, herhangi bir üst yazı eklenmeksizin ikişer nüsha olarak anılan Sözleşmenin 3. maddesi uyarınca; *Bakanlık aracı kılınmaksızın* doğrudan talep edilen devletin merkezi makamına gönderilir⁶⁹.

Kendisine tebliğ talebi gelen devletin merkezi makamı, tebligatı yaptıktan sonra yapıldığını belgeleyen evrakı ya da yapılmamış ise bunun nedenini de göstererek yapılmadığını gösteren evrakı, doğrudan kendisinden talepte bulunan taraf devletteki tebligatı çıkaran makama yollar (Söz. m.3-6).

Talepnameyi alan ülkenin merkezi makamı, bir öninceleme yaparak⁷⁰, talepten önce Sözleşme hükümlerine uygun olup olmadığına bakar. Merkezi makam talepnameyi, Sözleşme hükümlerine uygun bulmadığı hâlde talepnameye karşı ileri sürdüğü itirazları da belirtmek suretiyle istekte bulunur

Cemal A.: "Türkiye'den Yurt Dışına Yapılan Tebligat", AÜEHFD 2003, C. VII, S. 1-2, s. 532 vd.

⁶⁷ Hâlbuki gerek Adalet Bakanlığı'nın 1980 tarihli tebliğinde gerekse de 1985 tarihli tebliğinde (bu tebliğde Almanya hariç tutulmuş) tebliğ evrakının yargı mercileri tarafından doğrudan yabancı ülkenin merkezi makamına gönderilebileceği açıkça belirtilmiştir. Genel Müdürlüğün, çeşitli Başsavcılıklara gönderdiği Sözleşmenin nasıl uygulanacağını gösteren yazılarda, tebliğ evrakının yetkili merkezi makamlara doğrudan yollanabileceği belirtilmekle beraber uygulamadaki aksaklıklar ve tebliğ talebinin, evrakının Sözleşmeye uygun bir şekilde hazırlanmadığından ve bu işlemin Türkiye'nin dış ülkelerdeki itibarıyla ilgili olmasından dolayı taleplerin Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne de yollanabileceği düzenlenmektedir. Sözleşmenin açık hükmüne rağmen uygulamada tebliğ evrakının doğrudan yabancı ülkenin merkezi makamına yollanmamasının nedeni bu yazılar olabilir (Erdem, s. 81 dn. 209).

⁶⁸ Bkz. Erdem, s. 81 dn. 209; Ruhi, s. 124-125.

⁶⁹ 16.11.2011 Tarihli 63/3 No'lu Genelge, s. 3/8.

⁷⁰ Yılmaz/Çağlar, s. 678.

durumdan derhâl haberdar eder (Söz. m. 4)⁷¹. Bu yolla, taraf devletlerin merkezi makamlarına varsa eksikliğin giderilmesi veya yanlışlığın düzeltilmesi için talepnameyi iade etme hakkı tanınmıştır⁷². Talepnameyi Sözleşmeye uygun bulan yabancı devletin merkezi makamı, tebliğ evrakını ya bizzat veya bir aracı vasıtasıyla muhataba tebliğ edecektir (Söz. m. 5/I).

Sözleşmede evrakın ne kadar süre içinde tebliğ edilmesi gerektiğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla beraber tebliğ süresinin “makul bir süre” olması gerektiği kabul edilmektedir⁷³.

⁷¹ Tebligatın sorunsuzca yapılmasını sağlamak için 63/3 Nolu genelgede “Tebliğat Evrakının Düzenlenmesinde Dikkat Edilecek Hususlar” şu şekilde belirlenmiştir: “1. Yurt dışına gönderilecek belgelerde silinti, kazıntı bulunmamasına; örnek, fotokopi ve tercümelerin okunaklı, düzgün ve yazışma kurallarına uygun şekilde düzenlenmesine; onay, mühür ve imzaların evrakın ilgili kısımlarına düzenli ve okunaklı olarak konulmasına özen gösterilir. 2. Tebliğ evrakının tercümesi mutlaka hukuk terimlerine vakıf bir tercümana yaptırılır. Tercüme yapan kişi tarafından adı, soyadı ve unvanı yazılarak, tercümenin her sayfası imzalanmalı, tercümenin hangi dilde yapıldığı belirtilmeli ve tercüme metnine, tercümenin yapıldığı dilde aslına uygunluk şerhi konulur. 3. Yabancı devletlere gönderilecek tebliğ evrakı duruşma günü gibi aynı zamanda muayyen bir gün bildirimini de içeriyorsa evrakın, postada olabilecek gecikmeler de dikkate alınarak tespit edilen günden en az 3 ay önce ilgili makama ulaşacak şekilde gönderilir. Davaların gecikmesine sebebiyet vermemek için tebliğle ilgili kararların Tebligat Kanunu’nun 40’inci maddesi uyarınca duruşma günü beklemeksizin evrak üzerinden verilmesi de mümkün bulunmaktadır. 4. Bakanlığımızca her takvim yılı başında çıkarılan ve Resmî Gazetede yayımlanan “Yurt Dışı Tebligat ve İstinabe Taleplerinde Uyulması Gereken Usul ve Esaslara Dair Tebliğ” ile belirlenen tebliğ masraflarının, ilgisince Maliye Bakanlığı’nın “Muhtelif Gelirler” hesabına yatırılması gerekmektedir. 5. Tebligat evrakı 1965 tarihli Sözleşme hükümlerine göre düzenlenmekte ise, talepname davetiye yerine geçtiğinden ayrıca tebliğ mazbatalı zarfın bu forma eklenmesine gerek bulunmamaktadır.” (16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge, s. 4/8-5/8).

⁷² Erdem, s. 80; Magnarini, s. 670-671; 1978 tarihli toplantıda bu gibi durumlarda belgenin hemen iadesi yerine belgeyi gönderen devletin yetkili makamından ek bilgi talep edilmesinin daha doğru olacağı, bu tutumun, tebliğin yerine getirilmesini hızlandıracağı sonucuna varılmıştır. Bkz. **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 316.

⁷³ 1977 tarihli toplantıda bu konu tartışılmış; iki hafta ile iki ay arası bir sürenin makul süre olarak kabul edilebileceği sonucuna varılmıştır. (**Reports on the Work**

Taraf devletler, tebligatın yapılacağı ülkedeki konsolosları vasıtasıyla da o ülkenin merkezi makamına başvurabilirler. İstisnai hâller gerektirdiği takdirde aynı amaçla diplomatik yolları da kullanabilirler (Söz. m. 9). Bu durumda konsolosluklar vasıtasıyla intikal ettirilen belgeleri kabule yetkili makamın neresi olduğunu taraf devletlerin her biri Hollanda Dışişleri Bakanlığına Bildirir (Söz. m. 21/c). Türkiye, Sözleşmenin 9. maddesinin birinci fıkrasında bildirilen bu yoldan gönderilecek evrakı kabule yetkili makam olarak Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nü tayin etmiştir⁷⁴.

of the Special Commission (1977), s. 317). Özel Komisyonun 2009 yılındaki raporunda merkezi makam vasıtasıyla tebliğ usûlünü hızlandırmak için taraf devletlerin merkezi makamlarına bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyeler şunlardır; 1. Tebliği gönderen ülkenin yetkili makamı, tebliği gönderdiği tarihten itibaren otuz takvim günü içinde, tebliğ ile ilgili herhangi bir bilgi almadıysa, tebliğin talep edildiği ülkenin merkezi makamından tebliğin durumu ile ilgili bilgi talep edebilir. Bu yönde bir talep uygun bir süre içerisinde cevaplandırılmalıdır. 2. Herhangi bir belge veya bilginin eksikliği nedeniyle tebliğ yerine getirilemiyorsa, tebliğin gönderildiği devletin yetkili makamı, en kısa süre içerisinde eksiklikleri gidermesi için tebliği talep edilen devletin merkezi makamını durumdan haberdar etmelidir. 3. Merkezi makam talepnameyi, Sözleşme hükümlerine uygun bulmadığı hâlde talepnameye karşı ileri sürdüğü itirazları da belirtmek suretiyle istekte bulunan yetkili makamı durumdan 30 takvim günü içinde derhâl haberdar etmelidir. 4. Tebliğin yerine getirilmesini geciktiren veya engelleyen bir durumun ortaya çıkması hâlinde talepte bulunulan devletin merkezi makamı en kısa sürede talepte bulunan devletin yetkili makamıyla irtibata geçmelidir. 5. Sözleşme hükümleri uyarınca tebliğin mümkün olduğunca hızlı bir şekilde gerçekleşmesi için taraf devletler gerekli önlemleri almalıdırlar. 6. Tebliği talep eden yetkili makam, tebliğin artık gerekli olmadığını bildirene kadar, tebliği alan ülkenin merkezi makamı tebliğin gerçekleştirilmesi için gerekli tüm işlemleri yapmalıdır. 7. Tebliğ artık gerekli değilse tebliği talep eden yetkili makam, tebliğin artık gerekli olmadığını zaman derhâl tebliğin talep edildiği devletin merkezi makamına bildirmelidir (**Special Commission**, no. 23 s. 6).

⁷⁴

Bkz. RG. 20.02.1973-14454.

B. DİPLOMATİK MEMURLAR VEYA KONSOLOSLUK GÖREVLİLERİ VASITASIYLA TEBLİGATIN YAPILMASI

Sözleşme uyarınca taraf devletlerden her biri, adli belgelerin yabancı ülkelerde tebliğ işini, zor kullanmaksızın, doğruca kendi diplomatik memurları veya konsolosluk görevlileri vasıtasıyla yaptırabilir (Söz. m. 8/f. 1). Bununla beraber, tebligatın talep eden devletin vatandaşlarına yapılması hâli dışındaki hâllerde, taraf devletlerden her biri, kendi topraklarında bu şekilde tebligat yapılmasını engelleyebilir (Söz. m. 8/f. 2).

Sözleşmenin 8. maddesi, merkezi makamlar vasıtasıyla tebligat usûlünü ortadan kaldırmamakta, sadece taraf devletlere alternatif bir usûle başvurma imkânı getirmektedir⁷⁵. Bu imkân ise, taraf devletlere konu ile ilgili çekince⁷⁶ ileri sürme hakkı tanınarak oldukça sınırlanmıştır. Türkiye de Sözleşmenin bu maddesi uyarınca çekince ileri sürmüştür. Tebliği yapacak olan Sözleşmenin tarafı olan bir devletin diplomatik memurları ve konsolosluk görevlileri, Türkiye’de sadece kendi vatandaşlarına tebliğ yapabilecekler; Türk vatandaşlarına veya başka bir devlet vatandaşına tebliğ yapamayacaklardır⁷⁷. Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, Mısır, Macaristan, Monako, Portekiz, Slovakya gibi devletler, bu konuda çekince ileri sürmüşlerdir⁷⁸.

Türk diplomatik memurları ve Türk konsolosluk görevlileri taraf bir ülkede yaşayan Türk vatandaşlarına Sözleşmenin bu maddesi uyarınca tebliğ yapabilirler. Yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarına o yerdeki Türkiye

⁷⁵ **Magnarini**, s. 675; **Weis**, s. 907-908; **Buhler**, s. 10.

⁷⁶ Sözleşme’nin Türkçe metninde “çekince” ifadesi yer almamakta, bunun yerine Söz. m. 8/II’de “muhalefet etme” (“Any State may declare that *it is opposed to* such service within its territory”) ve Söz. m. 10’da “itiraz etme” (“Provided the State of destination *does not object*, the present Convention shall not interfere with”) ifadeleri yer almaktadır. Her iki kavram da taraf devletlerce konulabilecek “çekince”leri ifade etmektedir. Çalışmada her iki kavramı karşılayan çekince ifadesi kullanılmıştır.

⁷⁷ Bkz. RG. 20.02.1973-14454.

⁷⁸ Diğer devletler için bkz. <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=17>.

Büyükelçiliği veya konsolosluğu vasıtasıyla da tebligat yapılabilmesi, 7201 sayılı Tebligat Kanunu'na 4829 sayılı Kanun⁷⁹ ile eklenen 25/a maddesi ile sağlanır. Bu madde uyarınca tebliğ konusu ve hangi merci tarafından çıkarıldığı konusundaki bilgilerin yer aldığı ve otuz gün içinde başvurulmadığı takdirde tebliğin yapılmış sayılacağı ihtarı içeren bildirim, muhataba o ülkenin izin verdiği yöntemle gönderilir. Bildirimin o ülkenin mevzuatına göre muhataba tebliğ edildiği belgelendirildiğinde, tebliğ tarihinden otuz gün içinde Türkiye büyükelçiliğine veya konsolosluğuna başvurmadığı takdirde tebligat otuzuncu günün bitiminde yapılmış sayılır. Muhatap, Türkiye büyükelçiliğine veya konsolosluğuna başvurduğu takdirde tebliğ evrakını almaktan kaçınırsa bu hususta düzenlenecek tutanak tarihinde tebliğ edilmiş sayılır⁸⁰. Evrak bekletilmeksizin merciiine iade edilir. Ayrıca 25/a'ya 6099 sayılı Kanun⁸¹ ile eklenen ek fıkra uyarınca bu maddeye göre kazaî merciler

⁷⁹ RG. 27.03.2003-25601

⁸⁰ "...Olayımızda İhtarı içeren bildirim Başkonsoloslukça hazırlanıp postaya verilmiş ve yine Hannover Başkonsolosluğunun 12.2.2004 tarihli yazısında bu bildirim davalı YH'ye iki defa iadeli taahhütlü posta ile gönderildiği (Alman Tebligat Yasası md. 175) gönderinin adı geçen süre içinde postaneden almaması nedeniyle Başkonsolosluğa iade edildiği belirtilmiştir. Esasen ihtarı içeren yazının muhataba tebliğ edildiğine dair bir ibare konsolosluğun ilgili yazısında yer almamaktadır. Tebliğe ilişkin Alman posta makamlarınca yapılan ve dosya içinde bulunan 2.1.2004 ve 27.1.2004 tarihli tebligat parçalarında muhatapın imzası da yoktur. Kaldı ki adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün 12.3.2004 tarih ve O17983 sayılı yazısında da muhatapın çağrıya uymaması nedeniyle tebligatın yapılamadığı açıkça belirtilmiştir. Şu hâle göre bildirim Alman mevzuatına göre muhataba tebliğ edildiği belgelendirilmemiştir. Diğer bir ifadeyle, tebliğe ilişkin evrakların Hannover Başkonsolosluğunda bulunduğu ilişkin ihtarı içeren bildirim davalıya tebliğ edilememiştir. Bu nedenle Tebligat Kanununun 25/a maddesine göre yapılan tebligat usulsüzdür. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 73. maddesine göre hâkim iki tarafı usulüne uygun davet etmedikçe hüküm veremez. Davalıya dava dilekçesi tebligatı geçersizdir. Bu durum davalının savunma hakkını kısıtlayan önemli bir usul yanlışlığıdır..." (2.HD, T. 23.12.2004, E. 2004/14236, K. 2004/15619, **Eksi**, Nuray: "Milletlerarası Nitelikli Davalara İlişkin Mahkeme Kararları, İstanbul 2007, s. 379-380)

⁸¹ RG. 19.01.2011-27820

tarafından çıkarılacak tebligatta, tebliğ evrakı doğrudan o yerdeki Türkiye büyükelçiliği veya konsoloslukuna gönderilebilir⁸².

Türk diplomatik memurları ve Türk konsolosluk görevlileri aracılığı ile tebligat çıkarılması, Sözleşmenin 8. maddesi ile getirilen alternatif bir usûldür. Bu sebeple, kanaatimizce, yabancı bir ülkedeki Türk vatandaşlarına ilk olarak Konsolosluk aracılığı ile tebligat çıkarılmalı bu mümkün olmazsa Sözleşmede düzenlenen diğer usûllere başvurulmalı gibi bir yorumda bulunulmamalıdır.

C. SÖZLEŞMEDE ÖNGÖRÜLEN DİĞER TEBLİĞ USÛLLERİ

Sözleşmenin 10. maddesinde belirtilen tebliğ usûlleri ile adlî belgeler, yabancı ülkelerdeki kişilere doğrudan doğruya ulaştırılabilir. Bu maddede (a), (b) ve (c) bentleri olmak üzere 3 farklı tebliğ şekli düzenlenmiştir.

Sözleşmenin 10. maddesinin;

(a) bendi adlî belgelerin yabancı devlette bulunan kişilere doğrudan posta yolu ile gönderilmesini,

(b) bendi gönderen devletteki adalet görevlileri, devlet memurları veya devletin diğer yetkili kişilerinin adlî belgelere ilişkin tebligatı doğrudan talep edilen devletteki tebligat yapmaya yetkili kimseler, devlet memurları veya devletin diğer yetkili kişileri aracılığı ile yapmasını,

(c) bendi bir dava ile ilgili herhangi bir kimsenin adlî belgelere ilişkin tebligatın talep edilen devletin tebligat yapmaya yetkili kimseleri, devlet memurları veya o devletin diğer yetkili kişileri vasıtasıyla yaptırmasını düzenlemektedir.

⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz. **Muşul**, Timuçin: Tebligat Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2012, s. 272-280. Yazara göre 25/a'ya 6099 sayılı Kanun ile eklenen ek fıkra isabetli bir düzenlemedir. Zira bu düzenleme ile masraftan ve daha da önemlisi tebliğin yapılması için geçecek süre kısaltılarak zamandan büyük tasarruf sağlanacaktır (**Muşul**, s. 280). Ayrıca bkz. **Kaçak**, Nazif: Tebligat Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara 2011, s. 262-264.

Adli belgelerin yabancı ülkelerdeki kişilere doğrudan doğruya ulaştırılabilmesini sağlayan tebliğ usûllerinin kullanılabilmesi için, bu usûller uyarınca tebligat yapılmasına talep edilen devletin çekince ileri sürmemesi gerekmektedir (Sözleşme m. 10/c. 1). Başka bir ifadeyle ancak çekince ileri sürmemiş olan devletlere bu madde çerçevesinde tebligat yapılabilir.

Sözleşmenin tarafı bir kısım devletler (a), (b) ve (c) bentlerinin tamamına çekince ileri sürdükleri gibi, bir kısmı münferit birine veya ikisine çekince ileri sürmüştür⁸³. Örneğin, Venezüella sadece (a) bendine, Danimarka ve Estonya sadece (c) bendine, Sırbistan ve Sri Lanka (a) ve (c) bendine birlikte, Botsvana, Finlandiya, İsrail, İsveç, İzlanda, Japonya, Letonya ve Seyşeller (b) ve (c) bendine birlikte, Almanya, Çin, Hindistan, İsviçre, Kore, Kuveyt, Litvanya, Malta, Mısır, Karadağ, Rusya Federasyonu, San Marino, Yunanistan gibi devletler her üç bende birlikte çekince beyanında bulunmuşlardır⁸⁴. Türkiye Sözleşmenin 10. maddesinde belirtilen tebliğat usûllerinin tümüne çekince ileri sürmüş, hiçbirini kabul etmemiştir⁸⁵.

Sözleşmenin 10. maddesinden hareketle söylenebilir ki, Sözleşme kural olarak “merkezi makamlar vasıtasıyla tebliğ” şeklini kabul ettiği hâlde daha önce var olan bazı usûllerini de bünyesinde tutmaktadır. Amaç, tebligatın muhataba en hızlı ulaştırılmasıdır. Bu noktada Sözleşmenin tebligatın muhatabına doğrudan posta yolu ile yapılmasını sağlayan (a) bendinin önemi üzerinde durulması gerekir. Bu maddenin (a) bendinde düzenlenen istisnai yol, yabancı ülkelere yapılması gerekli olan ama bir türlü yapılamayan veya çok uzun sürede yapılarak adaletin sağlanmasını geciktiren hâllerin önüne geçilmesini sağlayan bir yoldur. Bu tebligat usûlü, alternatif bir usûldür. Sözleşmenin 10. maddesi (a) bendine çekince ileri sürmeyen devletlere, şartlar mevcutsa, Sözleşmenin diğer maddelerinde düzenlenen tebligat usûlleri uyarınca tebligat yapılabilir⁸⁶. Fakat, bu yolla yurtdışına tebligat çok

⁸³ Weis, s. 909.

⁸⁴ Diğer devletler için bkz. <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=17>.

⁸⁵ Bkz. RG. 20.02.1973-14454.

⁸⁶ Bkz. **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 326.

hızlı bir şekilde sağlanacağı için bu maddeye çekince ileri sürmeyen devletler bakımından bu usûlün muhakkak kullanılması gerekir⁸⁷.

Sözleşmenin 10. maddesi (a) bendine çekince ileri sürmeyen devletler, ülkelerinde muhataplara doğrudan posta vasıtasıyla tebligat yapılmasını kabul etmişlerdir⁸⁸. Türk hukukunda iadeli taahhütlü mektupla tebliğ yapılması mümkün değilse⁸⁹ de tebligatın yapılacağı ülke ile arada bir milletlerarası sözleşme varsa ve sözleşme bu usûle izin veriyorsa, tebligat, bu Sözleşme hükümleri uyarınca yapılacağından işlem yok sayılamaz. Zira, Anayasa uyarınca, usûlüne göre yürürlüğe konmuş milletlerarası sözleşmeler kanun hükmündedir (An. m. 90/V). Bu nedenle çekince ileri sürmeyen devletlere doğrudan iadeli taahhütlü mektupla yapılan tebliğler geçerlidir⁹⁰.

63/3 No’lu Genelge’de, bu konu, “Doğrudan Tebligat Usûlü” başlığı altında düzenlenmiş, Genelge EK. 5’de bu devletler sayılmıştır⁹¹. Bu

⁸⁷ **Johnson**, s. 792-793; **Aytaç**, s. 12; **Çelikel/Erdem**, s. 493.

⁸⁸ İtiraz eden devletler bakımından kural olarak merkezi makamlar vasıtasıyla tebliğ yapılacaktır (**Johnson**, s. 775).

⁸⁹ Tebligat Kanunu’nun ilanen tebligatı düzenleyen 28. maddesinin son fıkrası uyarınca “Yabancı memleketlerde oturanlara ilanen tebligat yapılmasını icabettiren ahvalde tebliği çıkaran merci, tebliğ olunacak evrak ile ilan suretlerini yabancı memlekette bulunan kimsenin malûm adresine ayrıca *iadeli taahhütlü mektupla* gönderir ve posta makbuzunu dosyasına koyar”. Yabancı ülkelerde tebligatın yapılamadığı devirlerde durum, ilânla tebliğ edildiği için bu hüküm, yabancı ülkelere tebligat yapılma olanağının bulunmadığı devirlerden kalmıştır. Zira Kanunun 28. maddesi ve devamında düzenlenen maddeler uyarınca ilân yolu ile tebligat yapılabilmesi için adresin “meçhul” olması şartı bulunmasına rağmen 28. maddenin dördüncü fıkrasında yurt dışında olan kişinin “malûm” adresinden söz edilmektedir. Günümüzde iki taraflı ve çok taraflı sözleşmelerle ve sözleşme bulunmasa bile devletler arasındaki karşılıklılık esası uyarınca yabancı ülkedeki kişinin adresi biliniyorsa, bu durumda doğrudan tebligat yoluna gidilir, ilan yoluna başvurulmaz. Bu nedenle bu hükmün uygulanabilme alanı çok dardır. Bkz. **Yılmaz/Çağlar**, s. 719.

⁹⁰ **Erdem**, s. 83-84; **Aytaç**, s. 13-14; **Şanlı**, s. 184 ayrıca bkz. Adalet Bakanlığının konuyla ilgili 1983 ve 1984 tarihli tebliğleri.

⁹¹ Sözleşmenin 10/a maddesinde göre doğrudan tebligat yapılabilen devletler şunlardır: Amerika Birleşik Devletleri, Arnavutluk, Antigua ve Barbuda, Bahama

durumda tebliği çıkaracak yetkili merci, tebliği istenen belgelerin Türkçesi ile muhatabın dilinde yazılmış çevirisini, talepname ekinde, Adalet Bakanlığı aracı kılınmaksızın iadeli taahhütlü posta yolu ile doğrudan Genelge EK. 5’de sayılan devletlerin ülkelerindeki muhatabın adresine gönderebilir⁹². Taraf devlet ülkesinde posta yolu ile tebligat yapıldığında devletteki posta usûlüne göre tebliğ yapıldığının ve postanın alındığı belgesinin Türkiye’deki tebligatı çıkaran makama geri verilmesi ile tebligat Sözleşmeye göre usûlüne uygun olarak yapılmış sayılacaktır⁹³.

Türkiye’nin Sözleşmenin 10. maddesi (a) bendine çekincede bulunması nedeniyle taraf hiçbir devletin yetkili makamı, Türkiye’de bulunan muhataba posta ile doğrudan tebligat yapamaz. Türkiye’deki muhataba posta yolu ile yapılmak istenen tebligat, Sözleşme hükümlerine aykırı olarak yapılmış ve Türkiye’nin yargı hakkını da ihlal etmiştir. Bu nedenle yapılan bu tebligat yapılmamış (yok) sayılır. Yabancı mahkeme kararının Türkiye’de tenfiz (veya tanınması) aşamasında ise tenfiz (veya tanıma) engeli olarak kabul edilir⁹⁴. Uygulamada, Alman mahkemeleri, Almanya ve Türkiye’nin taraf olduğu 1965 Tarihli Sözleşme hükümlerine ve Türkiye’nin 10. madde uyarınca yaptığı çekince beyanına rağmen, Türkiye’deki muhataplara Alman usûl kanunu hükümlerine göre doğrudan posta yolu ile tebliğ yapmaktadır. Bu durum ise Türk hukuku uyarınca tenfiz (veya tanıma) engeli olarak kabul edilmektedir. Alman hukukuna göre tebliği yapılan tenfize (veya tanımaya) konu olan karar, gerek anılan 1965 Tarihli Sözleşme gerek 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)⁹⁵,

Adaları, Barbados, Belarus, Belçika, Bostvana, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, Birleşik Krallık (İngiltere) ve Kuzey İrlanda, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Letonya, Lüksemburg, Malavi, Portekiz, Romanya, Slovenya, Saint Vincent ve Grenadines (16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge, EK. 5).

⁹² 16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge, s. 3/8.

⁹³ Çelikel/Erdem, s. 495.

⁹⁴ Çelikel/Erdem, s. 495.

⁹⁵ RG. 12.12.2007-26728, Yayımlandığı Düstur: 5. Ter., C. 47.

gerekse de 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)⁹⁶ gereğince davalı adına usûlüne uygun olarak tebliğ edilmemiştir. Dolayısıyla ortada kesinleşmiş bir karardan söz edilemeyecek; Alman makamlarınca kararın postaya verilme tarihi ise tebliğ tarihi sayılamayacaktır. Bu şekilde karar tebliği, hem MÖHUK’un 54. maddesinin (c) bendi uyarınca kamu düzenine aykırıdır; hem de aynı maddenin (ç) bendi uyarınca davalının savunma hakkını kısıtlamaktadır. Ayrıca bu durumda ortada, MÖHUK’un 50. maddesi gereği kesinleşmiş bir karar bulunmamaktadır⁹⁷.

Sözleşmenin tarafı olan ve bu konuda çekince ileri süren bir ülkede yaşayan muhatap Türk vatandaşı olsa dahi bu kişiye iadeli taahhütlü mektup ile tebligat suretiyle yapılan tebliğ, hukukî sonuç doğurmaz⁹⁸.

D. TARAF DEVLETLERİN ARALARINDA BAŞKA TEBLİĞ USÛLLERİNİ KARARLAŞTIRMALARI

Sözleşme uyarınca taraf devletler, adli belgelerin tebliğinde, mevcut hükümlerde öngörülmuş tebliğ usûlleri haricinde özellikle birbirlerinin mercileri arasında doğrudan tebliği kararlaştırabilirler (Söz. m. 11). Taraf

⁹⁶ RG. 12.1.2011-27836, Yayımlandığı Düstur: 5. Ter., C. 50.

⁹⁷ 11. HD., T. 24.05.2010, E. 2009/18, K. 2010/5798; 11. HD., T. 14.10.2010, E. 2008/13646, K. 2010/10280; 11. HD., T. 20.10.2010, E. 2008/13849, K. 2010/10563; 11. HD., T. 25.10.2010, E. 2009/4347, K. 2010/10739; 11. HD., T. 08.11.2010, E. 2009/5173, K. 2010/11445; 11. HD., T. 02.12.2010, E. 2009/1158, K. 2010/12389; 11. HD., T. 07.12.2010, E. 2009/1311, K. 2010/12576; 11. HD., T. 09.12.2010, E. 2009/1264, K. 2010/1269 Kararlar için bkz. <www.corpus.com.tr>.

⁹⁸ “...Sözleşmeler uyarınca Türk vatandaşı olsa dahi, muhataba Almanya’da yapılacak tebligatlarda bu sözleşmeler kurallarına UYMAK ZORUNLUDUR. 1965 tarihli tebligat sözleşmesinin 10. maddesinde muhatabın bulunduğu ülkenin itiraz etmemesi hâlinde posta ile ve iadeli taahhütlü mektup biçiminde tebligat yapılmasına müsaade edilmiş ise de, Almanya bu yolla tebligata müsaade eden ülkeler ARASINDA YOKTUR...Bu itibarla usule ve yasaya aykırı olarak Almanya’da davalıya iadeli taahhütlü mektup postasıyla doğrudan yapılan tebligat hukuki sonuç doğurmaz...” (11. HD., T. 31.10.1997, E. 1997/10073, K. 1997/11618, **Ekşi**, s. 376-377; Aynı yönde 11. HD., T. 11.09.2000, E. 2000/8144, K. 2000/9967 kararlar için bkz. <www.corpus.com.tr>).

devletler, aralarında bu konuyu düzenleyen iki taraflı anlaşmalar veya çok taraflı sözleşmeler akdedebilirler. Zira Sözleşmenin 24. ve 25. maddelerinde 1965 Tarihli Sözleşmenin, bu Sözleşmede düzenlenen hususlara ilişkin hükümleri ihtiva edip de âkit devletlerin taraf oldukları veya olacakları başka sözleşmeleri ihlal etmeyeceği açıkça düzenlenmiştir⁹⁹.

V. YURT DIŞI TEBLİGAT TALEPLERİNDE YATIRILMASI GEREKEN GİDER VE MASRAFLAR

A. GİDERLER

Yurt dışı tebligat giderlerinin tespitinde T.C. Adalet Bakanlığı'nın her yıl düzenli olarak yayımladığı tebliğler uygulayıcılara yol göstermektedir. 12 Aralık 2011 tarihli ve 1 Ocak 2012 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren "Yurt Dışı Hukuk Tebligat ve İstinabe Taleplerinde Uyulması Gereken Usûl ve Esaslara Dair Tebliğ"¹⁰⁰ II/A-1 b ve c uyarınca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti için 20.- TL posta gideri alınması, Tebligat Kanunu'nun 25/a maddesi dışındaki tebliğ taleplerinin KKTC Yüksek Mahkemesi Başkanlığına doğrudan iletilmesi ve Tebligat evrakına pul yapıştırılmaması veya eklenmemesi; II/A-2 b ve c uyarınca diğer ülkeler için ise 35.- TL posta gideri alınması, 25/a maddesi dışındaki tebliğ taleplerinin ilgili ülke yetkili makamlarına doğrudan gönderilmesi, tebligat evrakına pul yapıştırılmaması veya eklenmemesi gerekir. Yurt dışına tebliğ evrakı çıkaran mercilerin tebliğ evrakını çıkardığı tarihi de dikkate alarak o yıl için belirlenmiş miktarı, Maliye Bakanlığı'nın "Muhtelif Gelirler" hesabına yatırılmasının sağlanması ve buna dair makbuz örneğinin, Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne gönderilen evraka eklenmesi veya tarih ve sayısının Adalet Bakanlığına yazılan sevk yazısında belirtilmesi gerekmektedir.

⁹⁹ **Magnarini**, s. 681.

¹⁰⁰ RG. 12.12.2010-28140.

B. MASRAF TALEP EDİLMESİ VE MASRAF TALEP EDEN DEVLETLER

Adlî belgelerin tebliğine ilişkin olarak karşılaşılabilecek masrafları konu alan Sözleşmedeki düzenlemeye göre; bu Sözleşme uyarınca yapılacak tebligatlarda talep edilen devletçe görülen hizmetler dolayısıyla kural olarak harç veya masraf ödenmeyecektir (Söz. m. 12/I). Bunun yanında tebligat yapmaya yetkili bir kimse veya varış yeri devletinin kanunlarına göre yetkili bir kimsenin müdahalesi veyahut tebligat için özel bir usûlün kullanılması hâlinde tebliğ isteğinde bulunan masrafları ödemek zorundadır (Söz. m 12/II). Bu hükme dayanarak bazı devletler masraf talep etmektedirler. “Yurt Dışı Hukuk Tebligat ve İstinabe Taleplerine Uyulması Gereken Usûl ve Esaslara Dair Tebliğ”de masraf talep eden devletler II/A-3 a-e arası belirtilmiştir. Buna göre: Tebligat Kanunu’nun 25/a maddesi dışındaki tebligat taleplerinde aşağıda belirtilen ülke uygulamaları esas alınarak;

- Kanada adlî makamları aracılığıyla yapılacak tebligatlarda masraf talep edildiğinden, düzenlenecek 50 Kanada Doları tutarında çekin (çeklerin alıcısı kısmına “Ministry of Finance” yazılması, ayrıca “Canada” ifadesinin eklenmemesi) evrak ile birlikte ilgili dış temsilciliğimize gönderilmesi,
- Amerika Birleşik Devletleri adlî makamları aracılığı ile yapılacak tebligatlarda masraf talep edildiğinden “Process Forwarding International Wells Fargo Bank, S.W.I.F.T. No: WIFBIUS6S account no: 2007107119 USA” adına (ABA routing no: 121000248 belirtilmek suretiyle) 95.- ABD Doları tutarındaki masrafın tebligatın yapılacağı kişinin adı ve soyadı ile şirket ise ismi belirtilmek suretiyle ödemesinin yapılıp makbuz örneğinin evrak ile birlikte “PROCESS FORWARDING INTERNATIONAL, 633 YESLER WAY, SEATTLE, WA 98104, USA” adresine gönderilmesi,
- Fransa adlî makamları aracılığı ile yapılacak tebligatlarda masraf talep edildiğinden Fransa için “Chambre Nationale des Huissiers de Justice” adına ve muhatabın ismi ile birlikte dosya numarası yazılmak suretiyle “BNP PARIBAS MAINE MONTPARNASSE

Agence PARIS MAINE MONT (00274) RIB: 30004 00274 000 10225371 58 IBAN:FR76 3000 4002 7400 0102 2537 158 BIC: BNPAFRPPPXV” hesabına, 50.- Euro yatırılarak makbuzun evrak ile birlikte “Ministère de la Justice Service Civil de l'Entraide Judiciaire Internationale, 13 Place Vendôme, Paris/France” adresine gönderilmesi,

- Avustralya adli makamları aracılığı ile yapılacak tebligatlarda masraf talep edildiğinden tebliğ yapılacak adresteki posta kodu 2 (NSW) ile başlıyorsa 58,00 Avustralya Doları, 08 veya 09 (Northern Territory) ile başlıyorsa 125,00 Avustralya Doları tutarındaki çekin Sidney Başkonsolosluğumuz adına, diğer posta kodları söz konusu olduğunda ise, Melburn Başkonsolosluğumuz adına 90,00 Avustralya Doları tutarında çekin evrak ile birlikte ilgili dış temsilciliğimize gönderilmesi,
- Belçika adli makamları aracılığı ile yapılacak tebligatlarda masraf talep edildiğinden 100.- Euro'nun veya karşılığı Türk Lirasının mahkeme vizesine peşinen yatırılmasının sağlanması ve evrakın doğrudan “MINISTERE DE LA JUSTICE Boulevard de Waterloo, 115,1000 Bruxelles BELGİQUE” adresine gönderilerek, tebliğ işlemi sonucunda Belçika makamlarınca istenilen masrafın ödemesi gerekmektedir.

VI. TEBLİĞ TALEBİNİN REDDEDİLEBİLECEĞİ HÂLLER

Sözleşme taraf devletlere, bazı durumlarda tebliğ talebini reddetme imkânı tanımıştır. Sözleşmenin 13. maddesinde bu konuya ilişkin düzenleme mevcuttur. Bu madde uyarınca, tebliğ talep edilen devlet, egemenlik veya güvenliğini zedeleyici bulunduğu takdirde, sözleşmeye uygun olarak yapılan bir tebliğ isteğinin yerine getirilmesini reddedebilir (Söz. m. 13/I). Talep edilen devlet, söz konusu davada kaza yetkisinin münhasıran kendi adalet makamlarına ait olduğu iddiasıyla veya kendi mevzuatının istek konusu için hukuk yolu tanımaması sebebiyle tebliğ isteğinin yerine getirilmesini reddedemez (Söz. m. 13/II). İsteğin reddi hâlinde, merkezi makam istekte bulunanı durumdan haberdar eder (Söz. m. 13/III).

Tebliğ talep edilen devletin egemenlik veya güvenliğini zedeleyici durumların tespiti zordur. Uygulamada da nadiren karşılaşılan bir durumdur¹⁰¹. “Yabancı bir hükümdar veya devlet başkanının celbinin tebliği”¹⁰², “anarşist veya ahlaka aykırı bir yazının tebliği”¹⁰³, “bir hâkim aleyhine yargı erkinin kullanılmasından ötürü açılan bir tazminat davası ile ilgili bir tebliğ”¹⁰⁴ gibi hâller, tebliğ talep edilen devletin egemenlik veya güvenliğini zedeler. Aynı şekilde yurt dışında verilen ihtiyati haciz veya ihtiyati tedbir kararına konu olan mallar nedeniyle kendi hâkimiyetinde bulunan devlete bu konuda tebliğ yapılması da egemenlik haklarına müdahale olarak görülebilmektedir¹⁰⁵.

İşlenen bir suç nedeniyle zararın giderilmesi için istenilen tazminat taleplerini konu alan davaların tebliğ edilmesi, egemenlik haklarına müdahale olarak kabul edilemez. Çünkü bu gibi davalar haksız fiilden doğan hukuk davasıdır¹⁰⁶.

Bir hukuk sisteminde olmayan bir dava türü ile ilgili olarak o devlete tebligat yapılmışsa, bu durum egemenlik hakkına müdahale olarak kabul edilemez¹⁰⁷. Örneğin Amerika Birleşik Devletlerinde “sınıf veya grup davası” olarak isimlendirilen dava türünde, zarar gören gruptan bir kişi veya birkaç kişi, zarar görenlerin temsilcisi sıfatı ile dava açmaktadır. Bu dava türünün tebligat yapılan ülkede tanınmaması, o devletin egemenlik haklarına bir müdahale olarak değerlendirilmemelidir¹⁰⁸.

¹⁰¹ **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 322.

¹⁰² **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 322; **Ray**, s. 496 dn. 19; **Ruhi**, s. 128.

¹⁰³ **Ruhi**, s. 128.

¹⁰⁴ **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 322; **Ray**, s. 496 dn. 19; **Ruhi**, s. 128.

¹⁰⁵ **Ruhi**, s. 128.

¹⁰⁶ **Ruhi**, s. 129.

¹⁰⁷ **Ray**, s. 496; **Ruhi**, s. 129.

¹⁰⁸ Bkz. **Ray**, s. 516; **Ruhi**, s. 129; Bu dava türünün Sözleşmenin kapsamı dahilinde olduğu 2009 tarihli raporda belirtilmiştir (**Special Commission**, no. 17 s. 5)

VII. SÖZLEŞMEDE DÜZENLENEN HÂLLERDE MAHKEME KARARININ ERTELENMESİ VE ESKİ HÂLE GETİRME

Sözleşmenin temel amacı, milletlerarası tebliğin “makul bir sürede” yapılmasını sağlamak olduğuna göre, bu amacın gerçekleştirilemediği hâllerde muhatabı korumak gerekmektedir. Yabancı ülkedeki bir yargılamayla ilgili olarak davalının zamanında haberdar olamaması nedeniyle oluşabilecek hak kaybının önlenmesi için Sözleşmenin 15. ve 16. maddeleri¹⁰⁹ ile düzenleme getirilmiştir¹¹⁰. Sözleşmenin 15. maddesi “mahkeme kararının ertelenmesi”ni, 16. maddesi ise “eski hâle getirme”yi düzenlemektedir.

Bir dava dilekçesi veya aynı nitelikte bir belge, Sözleşme hükümleri gereğince yabancı bir ülkeye tebliğ edilmek amacıyla intikal ettirildiğinde ve davalı mahkemeye gelmediğinde mahkeme, bazı hâllerde, kararını vermeli ve ertelenmelidir. Sözleşmenin 15. maddesinin birinci fıkrasında yer alan iki koşuldun birinin gerçekleşmesi hâlinde kararın ertelenmesi zorunludur. Birinci koşula göre, belge, talep edilen devlet topraklarında oturan kimselere tebliğ edilmek üzere hazırlanmış ve o memleketin tebligat ile ilgili mevzuatına uygun bir şekilde tebliğ edilmemişse hüküm ertelenmelidir. İkinci koşula göre ise, belgenin Sözleşmede öngörülen başka bir usülle davalıya veya onun oturduğu yere tebliğ ve tevdi edildiği ve bu hâllerden her birinde tebliğ ve tevdi keyfiyetinin davalının savunmasını hazırlaması için yeteri kadar zaman bırakacak bir tarihte tebliğ ve tevdi edilmiş bulunduğu anlaşılmadıkça hüküm ertelenmelidir.

Bununla beraber, taraf devletlerden her biri, ilk fıkra hükmüne karşın, belli şartlar dahilinde beyanda bulunarak, tebliğ tasdiknamesi elde edilemese bile yargı merciin dava ile ilgili hüküm verebilme yetkisini tanımıştır. Belgenin Sözleşmede öngörülen usullerden biri ile intikal ettirilmiş olduğu,

¹⁰⁹ 1977 tarihli raporda bu iki maddede düzenlenen konular, “Sözleşme ile Sağlanan Garantiler” olarak adlandırılmıştır. Bkz. **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 327;

¹¹⁰ **Reports on the Work of the Special Commission (1977)**, s. 317, 327; **Magnarini**, s. 683; **Buhler**, s. 11-12.

belgenin gönderilme tarihinden itibaren altı aydan az olmamak üzere hâkimin her bir özel duruma göre takdir edeceği bir sürenin geçmiş bulunması hâlinde ve talep edilen devletin yetkili makamları nezdinde yapılan bütün teşebbüslere rağmen herhangi bir tebliğ tasdiknamesinin mümkün olmaması hâlinde, bu konuda beyanda bulunmuş taraf devlet mahkemesi dava ile ilgili kararını, tebliğ tasdiknamesi olmadan da verebilecektir. Türkiye, bu konuda beyanda bulunmuştur¹¹¹.

Sözleşmenin 15. maddesinde düzenlenen bu iki hâl, mahkemenin o konudaki hükmü ile ilgilidir. İvedi konularda geçici ve koruyucu önlemler alınması, ihtiyati tedbirler alınması, bu maddenin kapsamı dışındadır¹¹².

Sözleşme hükümleri uyarınca; adli bir belge tebliğ edilmek üzere taraf yabancı bir devlete gönderilmiş ve daha sonra mahkemeye gelmeyen davalı hakkında da karar verilmiş olabilir. Bu durumda Sözleşmenin 16. maddesinde yer alan bazı şartların gerçekleşmesi ile hâkim, kanun yollarına müracaatını sağlamak üzere süre aşımının davalı hakkındaki sonuçlarını kaldırmaya yetkilidir. Kısaca bu madde, “eski hâle getirme” ile ilgilidir. Eğer davalı, kendi kusuru bulunmaksızın savunmasını hazırlamak üzere dilekçeden veya kanun yollarına müracaat hakkını kullanması için karardan zamanında haberdar olmamışsa ve davalı tarafından ileri sürülen def’iler dayanaktan yoksun değilse hâkim bu kararı verebilir. Ayrıca Sözleşmede, süre aşımının sonuçlarının kaldırılması hakkında müracaatın, davalının karardan bilgi edinmesinden başlayarak makul bir süre içinde yapılması gerektiği bildirilmiş; taraf devletlerden her birinin ise kararın verildiği tarihten itibaren bir yıldan az olmamak kaydı ile süre belirlemesi ve bu konuda beyanda bulunması aranmıştır. Türkiye bu madde uyarınca yaptığı beyan ile bu maddede bildirilen taleplerin, kararın verildiği tarihten itibaren bir sene içerisinde ileri sürülmemesi hâlinde kabul edilmeyeceğini açıklamıştır¹¹³.

¹¹¹ Bkz. RG. 20.02.1973-14454; Beyanda bulunan diğer devletler için bkz. <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=17>.

¹¹² **Yılmaz/Çağlar**, s. 683.

¹¹³ Bkz. RG. 20.02.1973-14454 ayrıca bkz. **16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge**, s. 2/8; Beyanda bulunan diğer devletler için bkz. <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=17>.

Ayrıca bu kurumun, şahsın hukuku alanına ilişkin kararlar için uygulanamayacağı da açıkça aynı maddede düzenlenmiştir.

VIII. TEBLİGATI KONU ALAN BİREN FAZLA İKİ TARAFLI ANLAŞMALARA VEYA ÇOK TARAFLI SÖZLEŞMELERE TARAF OLUNMASI

A. BİRDEN FAZLA ÇOK TARAFLI SÖZLEŞMEYE TARAF OLUNMASI

1965 Tarihli Sözleşmenin 22. maddesi, hem bu Sözleşmeye hem de tebligata ilişkin hükümleri konu alan diğer sözleşmeler olan 1905 ve 1954 Tarihli Lahey Sözleşmelerine taraf devletler bakımından tebligatın hangi sözleşmeye göre yapılacağını tespit etmektedir. Bu hükme göre böyle bir durumda, tebligat 1965 tarihli Lahey Sözleşmesi uyarınca yapılacaktır. Örneğin, Türkiye hem 1954 Tarihli Sözleşmeye hem de 1965 Tarihli Sözleşmeye taraftır. Bu durumda Türkiye'ye yapılacak tebligat talepleri, 1965 Tarihli Sözleşmenin 22. maddesi uyarınca bu Sözleşme hükümlerine göre yapılacaktır¹¹⁴. 1965 Tarihli Sözleşme, her iki sözleşmeye taraf olan devletler bakımından özel nitelikte hükümler taşımaktadır¹¹⁵.

B. İKİ TARAFLI ANLAŞMALARA VE 1965 TARİHLİ LAHEY SÖZLEŞMESİNE TARAF OLUNMASI

1965 Tarihli Sözleşmenin 25. maddesi bu konuya ilişkin bir hüküm içermektedir. Bu hükme göre “İşbu sözleşme 22 ve 24’üncü maddelerin uygulanmasına hâlel gelmemek kaydı ile, işbu sözleşme ile düzenlenen hususlara ilişkin hükümler ihtiva edip de akit devletlerin taraf oldukları veya olacakları sözleşmeleri ihlâl etmez”.

Bu hüküm, 1965 Tarihli Sözleşmenin taraf devletlerinin yaptıkları veya yapacakları anlaşmaları engellemeyeceğini düzenlemekle birlikte hangi anlaşmanın veya sözleşmenin öncelikli olarak uygulanacağını düzenlemektedir. Bu durum Türk hukukunda tartışmalara yol açmıştır.

¹¹⁴ Türkiye 1905 tarihli Sözleşme taraf değildir.

¹¹⁵ 16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge, s. 1/8.

Milletlerarası tebligat bakımından yapılan bu tartışmalar, T.C. Adalet Bakanlığı'nın 17.3.1980 tarihli Tebliği¹¹⁶ ile getirdiği düzenleme ile başlamıştır. Bu tebliğin üçüncü kısmının 1. maddesine göre “Tebliğ evrakının gönderileceği devletle memleketimiz arasında adlî yardım konusunda iki taraflı ve çok taraflı sözleşme varsa, çok taraflı sözleşme hükümleri, ancak iki taraflı sözleşmede çok taraflı sözleşmeden ayrı ve özel bir hüküm varsa o hususta ikili sözleşme, tereddüt hâlinde yine ikili sözleşme, uygulanacaktır”.

1980 Tarihli Tebliğ'in getirdiği düzenleme tartışmaya açıktır. Şöyle ki, Tebliğde devletler arasında iki taraflı anlaşma ve çok taraflı sözleşme bulunması hâlinde çok taraflı Sözleşmenin uygulanacağı, iki taraflı anlaşmanın ancak ayrı ve özel hüküm getirmesi hâlinde getirdiği bu özel hükmün uygulama alanı bulacağı belirtilmiş; mahkemenin hangi sözleşmeyi uygulayacağı hakkında tereddüde düşmesi hâlinde iki taraflı anlaşmayı uygulaması gerektiği açıkça zikredilmiştir.

Tebliğ'in ilk yıllarında tebliğin getirdiği düzenlemenin yerinde olduğunu ileri süren bir görüş bulursa da¹¹⁷ öğretilerde genel kabul gören görüş, Tebliğin mahkemeleri sınırlandırdığını ileri sürerek, Tebliği eleştirmektedir. Bu görüşe göre iki taraflı anlaşmaların uygulanması, Lahey Sözleşmeleri ile sınırlandırılmamıştır. Gerek 1965 Tarihli Hukukî ve Ticarî Konularda Adlî ve Gayri Adlî Belgelerin Yabancı Memleketlerde Tebliğine Dair Lahey Sözleşmesi'nin 25. maddesiyle gerekse de 1954 Tarihli Hukuk Usûlüne Dair Lahey Sözleşmesiyle, iki taraflı anlaşmaların hükümlerinin uygulanması engellenmemiştir. Mahkemeler, iki taraflı anlaşmanın mı yoksa çok taraflı sözleşmenin mi uygulanması gerektiği konusunda serbesttir; mahkemeye

¹¹⁶ RG. 17.3.1980-16932.

¹¹⁷ Bu görüşe göre iki taraflı anlaşma ile çok taraflı sözleşme arasındaki ilişki özel-genel hüküm ilişkisidir. Özel hüküm ile genel hüküm karşılaştığında özel hükmün tatbik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca mahkemeler iki taraflı anlaşma ve çok taraflı sözleşme ile karşılaştıklarında hangisinin daha çabuk ve basit şekilde milletlerarası tebligatı temin edeceğini sağlıklı olarak tespit edemeyebilirler. Bu sebeplerle tebligat konusunda farklı hükümleri ihtiva eden iki taraflı anlaşma, çok taraflı sözleşmeye nazaran tercih edilmeli ve uygulanmalıdır (**Moroğlu, Erdoğan/Muşul, Timuçin: Tebligat hukuku, İstanbul 1985, s. 98 dn. 4).**

göre bunlardan hangisi tebligatın daha süratli ve kolay yapılmasını sağlıyorsa onu uygulayabilir. Mahkemelere tebliğ ile bu şekilde bir sınırlama konması doğru değildir¹¹⁸.

Tebliğ, iki taraflı anlaşmalarda bulunabilecek “ayrı ve özel hükümden” bahsetmiştir. Bu ifade de öğretilerde eleştirilmiştir. Buna göre her farklı esas, ayrı ve özel hüküm olarak görülebilir ve iki taraflı anlaşmalara öncelik tanınabilir. Oysa, 1965 Tarihli Sözleşme, iki taraflı anlaşmalara nazaran çok daha kolay ve süratli tebligat esasları getirmektedir. Sırf özel hüküm getirdiği kanaatiyle, bu Sözleşmeye nazaran daha elverişsiz hükümlere sahip olan bir iki taraflı anlaşmanın uygulanmasını sağlamak, milletlerarası tebligata ilişkin büyük kolaylık sağlayan ve bu usûle hız getiren Sözleşmenin getirdiği faydaları, göz ardı etmek demektir. Bu sebeple uygulamadaki tereddütleri ortadan kaldırmak ve tebligatın en uygun şekilde yapılmasını sağlamak için 1965 Tarihli Sözleşmeye öncelik tanınacağına, açık olarak belirtildiği bir Adalet Bakanlığı tebliğinin yayımlanması gerekir¹¹⁹.

63/3 No’lu Genelgede de bu konu düzenlenmiş ve 1980 tarihli tebliğ ile aynı sonuca varılmıştır. “Türkiye ile tebligatın yapılacağı devlet arasında aynı zamanda ikili anlaşma ve çok taraflı sözleşme varsa, kural olarak çok taraflı Sözleşmenin uygulanması; ancak ikili anlaşmada çok taraflı sözleşmelere nazaran tebligatı kolaylaştıran ayrı ve özel bir hükmün bulunması hâlinde ikili anlaşma hükümlerinin uygulanması; tereddüt hâlinde de yine ikili anlaşmaya göre işlem yapılmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir”¹²⁰.

¹¹⁸ **Sakmar**, Atâ: “Hukukî ve Ticarî konularda Yabancı Ükelere Tebligat”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 1982, C. 2, S. 2, s. 25; **Erdem**, s. 97-103; **Kaplan**, Yavuz: “Avrupa Tebligat Hukukundaki Gelişmeler, Düzenleme Çalışmaları Açısından Almanya Örneği ve Türk Hukuku, AÜHFĐ 2003, C. 52, S. 3, s. 221; **Nomer**, Ergin: Milletlerarası Usûl Hukuku, İstanbul 2009, s. 226-227 kn. 567; **Nomer**, Ergin: Devletler Hususî Hukuku, 19. Bası, İstanbul 2011, s. 556; **Çelikel/Erdem**, s. 497; **Şanlı**, s. 183.

¹¹⁹ **Sakmar**, s. 25.

¹²⁰ **16.11.2011 Tarihli 63/3 No’lu Genelge**, s. 4/8.

Sonuç olarak söylenebilir ki, öğretilerdeki görüşlerden ve 63/3 No’lu Genelgedeki açıklamalardan hareketle, kural olarak çok taraflı sözleşme hükümleri yani 1965 Lahey Sözleşmesi hükümleri uygulanmalıdır. İki taraflı anlaşma hükümlerinde, 1965 Lahey Sözleşmesine nazaran tebligatı kolaylaştıran ve hızlandıran ayrı ve özel bir hükmün bulunması hâlinde, bu hükümlerin uygulanması gerekmektedir. Bu noktada dikkat edilecek husus şudur: İki taraflı anlaşmalarda ayrı ve özel bir hükmün bulunması, bu anlaşmaların uygulanması bakımından yeterli değildir; ayrıca bu hükümler ile milletlerarası tebliğ, çok taraflı sözleşmelere nazaran, daha kolay yerine getirilebilmelidir. Aksi hâlde çok taraflı Sözleşmenin hükümleri uygulanmaya devam edecektir.

SONUÇ

1965 tarihli “Hukukî veya Ticarî Konularda Adlî veya Gayri Adlî Belgelerin Yabancı Memleketlerde Tebliğine Dair Lahey Sözleşmesi”, Türk hukuku bakımından tebligatın yurt dışı kaynaklarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Sözleşmenin hükümlerine bakıldığında şu sonuçlara varılmaktadır:

- Yabancı ülkelere tebliğ edilecek hukukî veya ticari konulardaki adlî ve gayriadlî belgelerin muhataba zamanında tebliğini sağlayan uygun vasıtalar, Sözleşme hükümleri ile oluşturulmuştur.
- Sözleşme, tebliğ talepten önce ve tebliğ evrakının nasıl hazırlanması gerektiğine ilişkin ayrıntılı düzenlemeler getirmiş, ekinde örnek tebliğ talepten önce formuna da yer vermiştir.
- Milletlerarası tebliğ usûlleri basitleştirilmiş ve süratlendirilmiştir. Şöyle ki, Sözleşme, tebligat konusundaki devletlerin farklı anlayışlarını yeknesaklaştırmak amacıyla taraf devletlerin merkezi makam tayin ederek, tayin edilen bu merkezi makamlar vasıtasıyla tebligat yapma usûlünü getirmiştir. Bu durumda yargı mercileri adlî belgeleri, yetkili makam veya adalet görevlileri ise gayri adlî belgeleri bağlı oldukları devletin herhangi bir makamını aracı kılmadan, tebliğ talep ettikleri devletin merkezi makamına doğrudan gönderebileceklerdir.

- Sözleşme, merkezi makam vasıtasıyla tebliğ usûlünün yanında diğer tebliğ usûllerini de bünyesinde toplamıştır. Sözleşmenin 8. maddesi uyarınca tebliğ talep eden makamın bulunduğu devletin, tebliğin talep edildiği ülkede görevli bulunan diplomatik memurlar veya konsolosluk görevlileri vasıtasıyla tebliğ yapabilmesi mümkünse de Sözleşmede taraf devletlere bu konuda çekince ileri sürme hakkı tanınmıştır. Bu konuda çekince ileri süren devletler, tebligatın talep eden devletin vatandaşlarına yapılması hâli dışındaki hâllerde, kendi topraklarında bu şekilde tebligat yapılmasını engellemektedir. Sözleşmenin 10. maddesinde belirtilen tebliğ usûlleri ile adlî belgeler ve gayri adlî belgeler, yabancı ülkelerdeki kişilere doğrudan doğruya ulaştırılabilmekte, fakat taraf devletlerin, bu madde gösterilen tebliğ usûllerinin tümüne veya bazılarına karşı çekince ileri sürme hakları da bulunmaktadır. Sözleşmenin 11. maddesinde taraf devletlerin, birbirleri arasında tebliğin doğrudan yapılması konusunda anlaşabilecekleri düzenlenmiştir.
- Sözleşmeye taraf ülkelerin büyük bir çoğunluğunun 8. ve 10. maddelere çekince ileri sürerek uygulanmasını engellediği, 11. madde uyarınca da ek anlaşma yapmadıkları göz önüne alındığında en yoğun tebliğ usûlü, zaten Sözleşmede de kural olarak kabul edilen Merkezi Makam vasıtasıyla tebliğdir.
- Tebliğ talep edilen devlet, egemenlik veya güvenliğini zedeleyici bulunduğu takdirde sözleşmeye uygun olarak yapılan bir tebliğ isteğinin yerine getirilmesini reddedebilmektedir.
- Sözleşme uyarınca yapılacak tebligatlarda talepte bulunulan devletçe görülen hizmetler dolayısıyla kural olarak harç veya masraf ödenmektedir.
- Sözleşmede düzenlenen bazı hâllerde mahkeme kararının verilmesi ertelenebilir ve Sözleşmede yer alan bazı şartların gerçekleşmesi ile hâkim, kanun yollarına müracaatını sağlamak üzere süre aşımının davalı hakkındaki sonuçlarını kaldırmaya yetkilidir.
- Aynı anda 1965 Tarihli Sözleşmeye ve tebligata ilişkin hükümleri konu alan diğer sözleşmeler olan 1905 ve 1954 Tarihli Lahey Sözleşmelerine

taraf devletler bakımından tebligat işlemleri, 1965 Tarihli Sözleşme uyarınca yerine getirilir.

- Aynı anda 1965 Tarihli Sözleşmeye ve milletlerarası tebligatı düzenleyen iki taraflı anlaşmalara taraf olunması hâlinde, kural olarak 1965 Tarihli Sözleşme hükümleri uygulanmalıdır. İki taraflı anlaşma hükümlerinde, 1965 Tarihli Sözleşmeye nazaran tebligatı kolaylaştıran ve hızlandıran ayrı ve özel bir hükmün bulunması hâlinde, bu hükümlerin uygulanması gerekmektedir.

Kaynakça

- Alley**, Edwin R.: “Hague Conference on Private International Law: 1989 Special Commission Meeting on The Operation of The Hague Evidence Convention and The Hague Service Convention”, B. U. Int’l L. J. 1990, Vol. 8, s. 187-194.
- Ataman-Figanmeşe**, İnci: “Hukukî veya Ticarî Konularda Yabancı Ülkelerde Delil Sağlanması Hakkında 1970 Tarihli Lahey Sözleşmesi”, MHB 2003, C. 23, S. 1-2, s. 19-87.
- Aytaç**, Mehlika: “Uluslararası Tebligat Hukukunun Esasları, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları”, AD Ekim 2003, Y. 95, S. 17, s. 1-21.
- Buhler**, Phillip A.: Transnational Service of Process and Discovery in Federal Court Proceedings: An Overview, Tul. Mar. L. J. 2002-2003, Vol. 27, s. 1-41.
- Conclusions and Recommendations of the Special Commission on the Practical Operation of the Hague Apostille, Service, Evidence and Access to Justice Conventions**, 2 to 12 February 2009 (Special Commission).
- Çelikel**, Aysel/**Erdem**, Bahadır: Milletlerarası Özel Hukuk, 12. Bası, İstanbul 2012.
- Çelikel**, Aysel/**Şanlı**, Cemal: Türk Milletlerarası Özel Hukuk Mevzuatı, 13. Bası, İstanbul 2010.
- Downs**, Stephen F.: “The Effect of The Hague Convention on Service Abroad of Judicial and Extrajudicial Documents in Civil or Commercial Matters, Cornell Int’l L. J. 1969, Vol. 2, s. 125-142.
- Ekşi**, Nuray: “Milletlerarası Nitelikli Davalara İlişkin Mahkeme Kararları, İstanbul 2007.
- Erdem**, Bahadır B.: Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Tebligat, İstanbul 1992.

- Johnson, E. Fishbein:** “Privatizing The Duties Of The Central Authority: Should International Service Of Process Be Up For Bid?”, *Geo Wash Int’l L. Rev.* 2005, Vol. 37, s. 769-794.
- Kaçak, Nazif:** Tebligat Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara 2011.
- Kaplan, Yavuz:** “Avrupa Tebligat Hukukundaki Gelişmeler, Düzenleme Çalışmaları Açısından Almanya Örneği ve Türk Hukuku, *AÜHFD* 2003, C. 52, S. 3, s. 199-227.
- Magnarini, Gary A.:** “Service of Process Abroad Under The Hague Convention”, *Marq. L. Rev.* 1987-1988, Vol. 71, s. 650-702.
- Moroğlu, Erdoğan/Muşul, Timuçin:** Tebligat hukuku, İstanbul 1985.
- Muşul, Timuçin:** Tebligat Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2012.
- Nomer, Ergin:** Devletler Hususî Hukuku, 19. Bası, İstanbul 2011.
- Nomer, Ergin:** Milletlerarası Usûl Hukuku, İstanbul 2009.
- Precott, Darrell/Alley, Edwin R.:** “Effective Evidence-Taking Under the Hague Convention”, *Int. Lawyer* 1988, Vol. 22, s. 939-988.
- Ray, Hal R.:** “Service Abroad of Judicial and Extrajudicial Documents in Civil or Commercial Matters Under The Hague Convention”, *Rev. Litig.* 1982-1983, Vol. 3, s.493-565.
- Reports on the Work of the Special Commission on the Operation of the Hague Convention on the Service Abroad of Judicial and Extrajudicial Documents in Civil or Commercial Matters/Report of the United States Delegation 1977**, *I.L.M* 1978, Vol. 17, s. 312-332 (Reports on the Work of the Special Commission (1977)).
- Reports on the Work of The Special Commission on the Operation of the Hague Convention on the Taking of Evidence Abroad in Civil and Commercial Matters/Report of the United States Delegation 1978**, *Int. Leg. Mat.* 1978, Vol.17, s. 1417-1424.
- Rezaki, Sait/Özdemir, Salim:** Açıklamalı-Uygulamalı İkili ve Çok Taraflı Uluslararası Özel Hukuk Sözleşmeleri ve İlgili Mevzuat, Ankara 1974, s. 18.

- Ruhi**, Cemal A.: “Türkiye’den Yurt Dışına Yapılan Tebligat”, AÜEHFD 2003, C. VII, S. 1-2, s.523-540.
- Ruhi**, Cemal A.: Milletlerarası Usul Hukukunda Tebligat, Ankara 2008.
- Sakmar**, Atâ: “Hukukî ve Ticarî konularda Yabancı Ülkelere Tebligat”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 1982, C. 2, S. 2, s. 22-26.
- Shemanski**, Donald R: “Obtaining Evidence in The Federal Republic of Germany: The Impact of The Hague Evidence Convention on German-American Judicial Cooperation”, Int’l L. 1983, Vol. 17, s. 465-487.
- Şanlı**, Cemal: Uluslararası Ticarî Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, Dördüncü Baskı, Haziran 2011.
- T.C. ADALET BAKANLIĞI, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün 16.11.2011 Tarihli B.03.0.UİG.0.00.00.06/010.06.02/1-3 Sayılı, “Hukukî Alanda Uluslararası Adli Tebligat İşlemleri” Konulu, 63/3 No’lu Genelge.**
- T.C. ADALET BAKANLIĞI, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün 01/03/2008 Tarihli B.03.0.UİG.0.00.00.06/010.06.02/1-1 Sayılı, Hukukî Konularda Uluslararası Adli Yardımlaşma Taleplerine Uygulanacak Esaslar Konulu, 63/1 No’lu Genelge.**
- Turan**, Ahmet U.: Tebligat Hukuku ve Tebligat Suçları ve İlgili Mevzuat, Ankara 2002.
- Weis**, Joseph F.: “The Federal Rules and The Hague Conventions: Concerns of Conformity and Comity, U. Pitt. L. Rev. 1988-1989, Vol. 50, s. 903-934.
- Yılmaz**, Ejder/**Çağlar**, Tacar: Tebligat Hukuku, Değiştirilmiş 4. Bası, Ankara 2005.